

Το δίκτυο πολυμερών θεσμών ως πηγή δομικής ισχύος: Μια εφαρμογή της Ανάλυσης Κοινωνικών Δικτύων στις Διεθνείς Σχέσεις

Δημήτρης Τσιντσάρης*

Περίληψη

Το βασικό θέμα του άρθρου είναι η σημαντικότητα του δικτύου διεθνών πολυμερών θεσμών για την προώθηση των στόχων των κρατών. Ακολουθώντας, αξιοποιώ στο άρθρο την Ανάλυση Κοινωνικών Δικτύων, ένα διαπειθαρχικό αναλυτικό πλαίσιο με ευρεία εφαρμογή στην πειθαρχία των Διεθνών Σχέσεων και στις κοινωνικές επιστήμες γενικότερα. Επίσης, εισάγω μια μορφή δομικής ισχύος δικτυακού τύπου η οποία απορρέει από το δίκτυο κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνουν οι διακρατικές αλληλεπιδράσεις στο πλαίσιο πολυμερών θεσμών. Συνολικά, προτείνω ότι τα διεθνοπολιτικά τεκταινόμενα δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από τη κατανομή των υλικών δυνατοτήτων των κρατών αλλά και από την δομική διάρθρωση των διακρατικών αλληλεπιδράσεων στο δίκτυο πολυμερών θεσμών.

Λέξεις- κλειδιά: Διεθνείς Σχέσεις, κοινωνικά δίκτυα, πολυμερείς θεσμοί, ισχύς

Abstract

The core subject of this article is the importance of the multilateral institutions network for the promotion of state goals. Accordingly, in this article I employ Social Network Analysis, an interdisciplinary analytical framework widely applied in the International Relations field and in social science in general. Additionally, I introduce a network-based type of structural power derived from the network of social relations that emerges through interstate interaction in multilateral institutions. Overall, I propose that international politics is not exclusively contingent on the distribution of material capabilities but also on the structural configuration of interstate interactions in the multilateral institutions network.

Keywords: International Relations, social networks, multilateral institutions, power

* Μεταπτυχιακός φοιτητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Εισαγωγή

Στη σύνοδο του NATO το 2023 στο Βίλνιους της Λιθουανίας συνομολογήθηκε μια σημαντική συμφωνία μεταξύ της Τουρκίας, των υπόλοιπων συμμάχων και της Σουηδίας. Συγκεκριμένα, συμφωνήθηκε η άρση της τουρκικής αρνησικυρίας επί της εισόδου της Σουηδίας στη συμμαχία έναντι της παροχής ορισμένων ανταλλαγμάτων προς την Τουρκία. Αυτά συμπεριλαμβάνουν την υποστήριξη της Σουηδίας προς μια μελλοντική ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την αντιτρομοκρατική συνεργασία Σουηδίας και Τουρκίας. Επίσης, η συμφωνία προβλέπει τη δημιουργία στο εσωτερικό του NATO ενός συντονιστικού οργάνου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, εντάσσοντας και μη κρατικούς δρώντες στο φάσμα των θεωρούμενων από τη συμμαχία απειλών. Τέλος, η συμφωνία φαίνεται να συνδέεται με την απόκτηση από την Τουρκία αναβαθμισμένων αμερικανικών μαχητικών αεροσκαφών F-16.¹

Η παράθεση του παραπάνω περιστατικού αποσκοπεί στην ανάδειξη μιας παραμελημένης κοινωνικής διάστασης της πειθαρχίας των Διεθνών Σχέσεων (*International Relations – IR*) (Κουσκουβέλης, 2004; Σπυρόπουλος, 2023). Συγκεκριμένα, το συγκεκριμένο συμβάν υποδεικνύει, όπως και θα δείξω παρακάτω, ότι τα διεθνοπολιτικά τεκταινόμενα δεν υπαγορεύονται αποκλειστικά από την παγκόσμια κατανομή υλικών πόρων (π.χ. στρατιωτικό ή οικονομικό εκτόπισμα), κατά τα πρότυπα του δημοφιλούς στις Διεθνείς Σχέσεις νεορεαλιστικού ρεύματος σκέψης (Waltz, 1979; Gilpin, 1981; Mearsheimer, 2001), αλλά και από τη δομική διάρθρωση των σχέσεων αλληλεπίδρασης των κρατών. Αυτή αποκτάται μέσα από την ένταξή των διεθνών δρώντων σε ένα πλέγμα κοινωνικών σχέσεων συντεθειμένο από τις επιμέρους διακρατικές αλληλεπιδράσεις εντός Πολυμερών Θεσμών (εφεξής ΠΘ), όπως Διεθνείς Οργανισμοί (εφεξής ΔΟ) αλλά και έτεροι λιγότερο θεσμοποιημένοι ολιγομερείς σχηματισμοί.

Η απεικόνιση αυτού του σχεσιακού πλέγματος δύναται να γίνει αξιοποιώντας την έννοια του κοινωνικού δικτύου (*social network*). Ένα κοινωνικό δίκτυο είναι ένα δομημένο σύνολο δρώντων εφοδιασμένο με δυαδικές κοινωνικές συνδέσεις. Τα κοινωνικά δίκτυα μελετώνται μέσω του

αναλυτικού πλαισίου της Ανάλυσης Κοινωνικών Δικτύων (*Social Network Analysis*) (Freeman, 1978; Knoke, 1990; Wasserman and Faust, 1994). Η Ανάλυση Κοινωνικών Δικτύων (εφεξής ΑΚΔ) χρησιμοποιεί το μαθηματικό φορμαλισμό της θεωρίας γράφων (*graph theory*), αντιμετωπίζοντας τα κοινωνικά δίκτυα ως σύνολα κόμβων (*vertices/nodes*) που διασυνδέονται μέσω συνδετικών ακμών επικοινωνίας (*edges*).

Στο παρόν άρθρο θα εστιάσω στο κοινωνικό δίκτυο που διαμορφώνεται μέσα από τις διακρατικές αλληλεπιδράσεις εντός ΠΘ. Η σχεσιακή δομή αυτού του δικτύου μπορεί να γίνει αντιληπτή ως ένα μεγάλο οικοδόμημα υποδιαιρούμενο σε δωμάτια (ΠΘ), εντός των οποίων λαμβάνει χώρα η διακρατική αλληλεπίδραση. Κάποια από αυτά είναι προσβάσιμα σχεδόν από όλους και σε άλλα είναι περισσότερο ελεγχόμενη η είσοδος. Η παρουσία και μόνο ενός κράτους σε κάποιο δωμάτιο του προσφέρει τη δυνατότητα να αλληλεπιδράσει με τους υπόλοιπους θαμώνες και να προωθήσει τους πολιτικούς στόχους του. Επιστρέφοντας στο αρχικό παράδειγμα, η διπλωματική επιτυχία της Τουρκίας θα μπορούσε να θεωρηθεί απόρροια της στρατηγικής της σημαντικότητάς για τους συμμάχους της (ιδιαίτερα τις ΗΠΑ), του πολύτιμου για τη συμμαχία στρατιωτικού της εκτοπίσματος ή ακόμα των ικανοτήτων του διπλωματικού προσωπικού της. Ωστόσο, διατείνομαι ότι πιθανότατα τίποτε απ' όλα αυτά δεν θα επαρκούσε εάν η Τουρκία δεν αποτελούσε εξ αρχής μέλος του NATO αλλά και έτερων οργανισμών που διασυνδέονται μέσα από την ταυτόχρονη συμμετοχή κρατών σε αυτούς. Είναι βασική απόρροια αυτού και δευτερευόντως έτερων παραγόντων το ότι η Τουρκία μπορεί να προβάλλει αρνησικυρία στην είσοδο νέων μελών στη συμμαχία, να ασκεί επιρροή προς τους συμμαχικούς εταίρους της αλλά και να προσφεύγει σε πολλαπλά «δωμάτια» διακρατικής αλληλεπίδρασης, πολλαπλασιάζοντας τις επιλογές της και καθιστώντας λιγότερο δεδομένο τον εαυτό της. Συνολικά, η Τουρκία και οι υπόλοιποι εταίροι βρίσκονται ενταγμένοι σε ένα δικτυωμένο περιβάλλον συνύπαρξης και διαβούλευσης το οποίο διευκολύνει ή δυσχεραίνει την πραγματοποίηση γεγονότων βάσει της δομικής διάρθρωσης των σχέσεων των κρατών. Προτείνω ότι αυτή η ενδοθεσμική συνύπαρξη δύναται να απαλύνει τα έντονα διαφορικά «σκληρής» ισχύος (*hard*

power) που υφίστανται μεταξύ των κρατών, διευκολύνοντας ακόμα και πιο αδύναμα κράτη να προωθήσουν προσωπικές προτιμήσεις και να ασκήσουν επιρροή επί της διεθνοπολιτικής πραγματικότητας.

Η παραπάνω θεώρηση μπορεί να αντιπαραβληθεί με τα προβαλλόμενα από παραδοσιακές θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων. Για το ιδιαίτερα δημοφιλές νεορεαλιστικό ρεύμα οι ΠΘ είναι επιφαινόμενα των πολιτικών ισχύος και απλώς αντικατοπτρίζουν τον υφιστάμενο καταμερισμό ισχύος στο διεθνές σύστημα (Mearsheimer, 1994). Το φιλελεύθερο ρεύμα σκέψης στις διεθνείς σπουδές, από την άλλη, δεν αγνοεί τη διεθνοπολιτική υπόσταση των ΠΘ (Abbott and Snidal, 1998; Hafner-Burton, von Stein and Gartzke, 2008) αλλά μάλλον υπερτονίζει την αυτονομία τους και τις δυνατότητες τους να διαμορφώνουν συνεργατικό και ειρηνικό διεθνές κλίμα (Pevehouse and Russett, 2006). Παρά το ότι σε αρκετές περιπτώσεις οι διεθνείς δρώντες είναι πρόθυμοι να αποδεχτούν αμοιβαία κέρδη (Keohane, 1984), τούτο δε σημαίνει απαραίτητα ότι η διακρατική συνύπαρξη στα πλαίσια των ΠΘ συμβάλλει ουσιαδώς σε αποβολή του αισθήματος οντολογικής διακριτότητας και κατά συνέπεια σε αποτροπή των διακρατικών συγκρούσεων (Ward, Siverson and Cao, 2007; Cranmer, Menninga and Mucha, 2015). Τέλος, το κονστρουκτιβιστικό ρεύμα σκέψης προωθεί τον ισχυρισμό ότι είναι σε ορισμένες περιπτώσεις εφικτή η ανάδυση στα πλαίσια της πολυμερούς διακρατικής αλληλεπίδρασης διαδικασιών κοινωνικοποίησης και συναφών μεταλλαγών στο χώρο των εθνικών ιδεών και ταυτοτήτων (Johnston, 2001; Checkel, 2005). Ωστόσο, οι διαδικασίες αυτές είναι μάλλον υπερβολικά πολύπλοκες και εσωτερικές, με αποτέλεσμα να μην είναι τις περισσότερες φορές εφικτή η εμπειρική παρατήρησή τους. Στο παρόν άρθρο θα διαφοροποιηθώ και από τα τρία ρεύματα, εστιάζοντας στη σημαντικότητα των ΠΘ (Martin, 1992; Koremenos, Lipson and Snidal, 2001; Panke and Henneberg, 2017) και του δικτύου διακρατικής αλληλεπίδρασης εντός ΠΘ για την προώθηση των πολιτικών στόχων των κρατών. Συνεπώς, θα επιδιώξω να απαντήσω τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

Πρώτο ερώτημα: *Ποια είναι τα δυνητικά πλεονεκτήματα που απορρέουν από τη συμμετοχή των κρατών σε ΠΘ και στο ευρύτερο δίκτυο διακρατικών αλληλεπιδράσεων εντός ΠΘ;*

Δεύτερο ερώτημα: *Πώς μπορούν να μετρηθούν οι συγκεκριμένοι πόροι και ποια είναι η εικόνα που αποτυπώνουν για τις δυνατότητες επιφανών κρατών του διεθνούς συστήματος;*

Απαντώντας στα παραπάνω ερωτήματα, στο παρόν άρθρο θα υποστηριχθούν οι εξής προτάσεις: Πρώτον, οι ΠΘ συνιστούν πεδία ουσιώδους κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Clavel, 1991; Panke and Henneberg, 2017; Snidal *et al.*, 2024), με αποτέλεσμα να είναι ελλιπής η αποτύπωση των δυνατοτήτων των κρατών δίχως να λαμβάνεται υπόψη η συμμετοχή τους στους ΠΘ. Δεύτερον, δυνατότητες επίτευξης πολιτικών στόχων απορρέουν και από την εμπλοκή των δρώντων σε πολιτικά δίκτυα (Hafner-Burton, Kahler and Montgomery, 2009; Manulak, 2019), εν προκειμένω το δίκτυο διακρατικής αλληλεπίδρασης εντός ΠΘ. Συγκεκριμένα, λόγω της υφιστάμενης διάρθρωσης των διακρατικών σχέσεων, η δυνατότητα επιρροής προς θεσμικούς εταίρους ασκείται όχι μόνο άμεσα, μέσα από την κοινή συμμετοχή τους σε έναν ή περισσότερους ΠΘ, αλλά και «πλάγια», μέσα από την απόκτηση έμμεσης πρόσβασης προς δρώντες ή την ανάληψη διαμεσολαβητικού ρόλου συνδέοντας μη άμεσα επικοινωνούντες δρώντες. Προκειμένου να αποτυπώσω θεωρητικά και ποσοτικά αυτές τις δυνατότητες, στο παρόν άρθρο εισάγω μια νέα κατηγορία κρατικής ισχύος, τη δομική ισχύ δικτυακού τύπου (*network-based structural power*), εν συντομία δικτυακή ισχύς (*network power*) ή απλώς δομική ισχύς, όπου δεν υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης με παραπλήσιες μορφές ισχύος. Επιπλέον, καταδεικνύω ότι αυτή δύναται να ποσοτικοποιηθεί και να μετρηθεί χρησιμοποιώντας το αναλυτικό πλαίσιο της ΑΚΔ.

Βάσει της πραγματοποιούμενης θεωρητικής και μαθηματικής ανάλυσης, το άρθρο προβάλλει τον ισχυρισμό ότι η εστίαση σε υλικούς συντελεστές ισχύος δεν επαρκεί για την εκτίμηση των κρατικών δυνατοτήτων, διότι αυτές εκπορεύονται και από τη σχεσιακή διάρθρωση του θεσμικού περιβάλλοντος στο οποίο εντάσσονται και αλληλοεπιδρούν τα κράτη. Αυτή όμως δεν προκαθορίζει ντετερμινιστικά τις ενέργειες που θα υιοθετήσουν ή την επιτυχία

αυτών, σε αντίθεση με ό,τι υποστηρίζουν έτερες δικτυακές προσεγγίσεις στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων. Τέλος, βασικό εμπειρικό εύρημα του άρθρου είναι ότι οι δομικές δυνατότητες δυτικών κρατών όπως οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο εμφανίζουν τις τελευταίες δεκαετίες πτώση, σε αντίθεση με αυτές κρατών της Ασίας όπως η Ινδία και η Τουρκία, οι οποίες αυξάνονται. Συνεπώς, κράτη που είναι πολύ ισχυρά στο πεδίο των υλικών δυνατοτήτων στο αντίστοιχο πεδίο των δομικών ενδέχεται να υστερούν.

Ακολουθώς, το άρθρο διαθέτει την παρακάτω δομή: Πρώτα παρουσιάζεται η αξιοποίηση του αναλυτικού πλαισίου της ΑΚΔ εντός του πεδίου των Διεθνών Σχέσεων (ενότητα 2) και αναδεικνύονται συναφή επιστημολογικά και οντολογικά ζητήματα τα οποία η δικτυακή προσέγγιση του άρθρου θα επιχειρήσει να αποφύγει αντιμετωπίζοντας το δίκτυο των ΠΘ ως επιδραστικό και όχι ντετερμινιστικό παράγοντα δράσης. Στη συνέχεια, αναλύονται τα πλεονεκτήματα που οι ΠΘ προσφέρουν στα συμμετέχοντα σε αυτούς κράτη (ενότητα 3) καθώς και η φύση της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου που απορρέει από τη συμμετοχή των κρατών στο δίκτυο διακρατικής αλληλεπίδρασης εντός ΠΘ (ενότητα 4). Τέλος, υπολογίζεται η δομική ισχύς ορισμένων επιφανών κρατών πάνω σε δύο διαφορετικά δίκτυα ΠΘ που αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικά έτη, χρησιμοποιώντας δικτυακά στατιστικά εργαλεία της ΑΚΔ (ενότητα 5).

1. Οι Διεθνείς Σχέσεις υπό το πρίσμα της Ανάλυσης Κοινωνικών Δικτύων

Προκειμένου να αναδείξω το διακριτό χαρακτήρα της δικτυοκεντρικής κοινωνικής προσέγγισής μου σε επίπεδο οντολογίας και επιστημολογίας, είναι απαραίτητο να αναφερθώ στις σχετικές παραμέτρους αξιοποίησης της ΑΚΔ στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων. Η ΑΚΔ χρησιμοποιείται στις κοινωνικές επιστήμες ευρύτερα, με στόχο τη μαθηματική αποτύπωση των κοινωνικών δομών που αναδύονται μέσα από τη διάρθρωση των κοινωνικών σχέσεων. Οι οντολογικές ρίζες της ΑΚΔ εντοπίζονται σε πρώιμες κοινωνιολογικές αντιλήψεις περί κοινότητας (*Gemeinschaft*) και κοινωνίας (*Gesellschaft*) των Max Weber και Ferdinand Tönnies. Η δομιστική κοινωνιολογική αντίληψη αποκρυσταλλώθηκε το πρώτο μισό του 20^{ου} αι. μέσα από επιδραστικές μελέτες στον τομέα της

κοινωνικής ψυχολογίας (Moreno, 1934; Heider, 1946), της κοινωνικής ανθρωπολογίας (Barnes, 1954; Mitchell, 1969) και της κοινωνιολογίας (Parsons, 1949; Granovetter, 1973). Στο επίκεντρο της βρίσκεται η ερμηνεία του κοινωνικού υποκειμένου από τη σκοπιά κοινωνικών σχέσεων που αναδύονται και αναδιαμορφώνονται μέσα από αλληλεξαρτώμενες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.

Η δομιστική κοινωνιολογική προσέγγιση και η συναφής αξιοποίηση της ΑΚΔ διείσδυσαν και στην πολιτική επιστήμη (Knocke, 1990; Ward, Stovel and Sacks, 2011), με τον πεδίο των Διεθνών Σχέσεων, ωστόσο, να παραμένει μέχρι και τις αρχές του 21^{ου} αι. εν πολλοίς ανεπηρέαστο. Εξαίρεση αποτελούν ορισμένες αποσπασματικές μελέτες σχετικές με την χαρτογράφηση διακρατικών ροών (Brams, 1966), την αποτύπωση των γνωσιακών δομών σκέψης των ιθυνόντων περί εξωτερικής πολιτικής (Axelrod, 1976), την επαλήθευση των προτάσεων του κοινωνιολόγου Immanuel Wallerstein περί «παγκόσμιου συστήματος» (*world-system*) (Nemeth and Smith, 1985) κλπ. Εντούτοις, την τελευταία εικοσαετία παρατηρείται μια εντονότερη αξιοποίηση της ΑΚΔ, με βασικό στόχο την επαλήθευση διεθνοπολιτικών θεωρητικών προτάσεων ρεαλιστικού (Hafner-Burton & Montgomery, 2010), φιλελεύθερου (Dorussen and Ward, 2008), κονστρουκτιβιστικού (Duque, 2018) και μεικτού χαρακτήρα (Maoz, 2010). Σχεδόν σε όλες τις εργασίες το υπό μελέτη δίκτυο αποτυπώνει αλληλεπιδράσεις μεταξύ κρατών (κόμβοι) μέσα από συνδέσεις (ακμές) που αποτυπώνουν εμπορικές ροές, διπλωματικές επαφές, από κοινού συμμετοχή σε ΔΟ, κλπ. Σπανίως εισάγονται στην ανάλυση και μη κρατικοί δρώντες (Hoff and Ward, 2004) ή οι κόμβοι αντιπροσωπεύουν όχι κράτη αλλά ΔΟ (Sommerer and Tallberg, 2019).

Ο τρόπος εφαρμογής της ΑΚΔ στις Διεθνείς Σχέσεις, όπως και σε έτερα αντικείμενα των κοινωνικών σπουδών, διακρίνεται από μια εμπειριοκρατική μεθοδολογία βασισμένη στην ανάλυση μεγάλου όγκου σχεσιακών δεδομένων με στόχο των στατιστικό έλεγχο υποθέσεων (*hypothesis testing*). Συνήθως, κωδικοποιημένα δεδομένα περί των δομικών χαρακτηριστικών του δικτύου εισάγονται ως ανεξάρτητες μεταβλητές σε στατιστικά μοντέλα παλινδρόμησης, με την εξαρτημένη μεταβλητή να αφορά ποικίλες συμπεριφορές, όπως

συνδρομητικές ή ανταγωνιστικές παρεμβάσεις τρίτων σε διεθνείς συγκρούσεις (Corbetta, 2013), εφαρμογή συγκλινόντων ή αποκλινόντων εσωτερικών οικονομικών πολιτικών (Cao, 2012), ενστερνισμό δημοκρατικών νορμών (Cranmer, Desmarais and Campbell, 2020) κλπ. Σε έτερες συνθετότερες περιπτώσεις οι υποθέσεις αφορούν διαδικασίες συνεξέλιξης (*co-evolution*) μεταξύ δικτυακής δομής και ενεργειών των δρώντων (Warren, 2016), μορφές ενδογενούς αυτο-εξέλιξης της δομής (Maoz, 2012) ή λανθάνουσες δομικές εξαρτήσεις ανώτερης τάξης (Hoff and Ward, 2004; Ward, Siverson and Cao, 2007).

Επιπλέον, μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας καταλαμβάνεται από προσπάθειες ελέγχου κεντρικών θεωρητικών προτάσεων του φιλελεύθερου ρεύματος σκέψης, πολλές εκ των οποίων αφορούν την ανάδυση της «καντιανής ειρήνης», ήτοι της παγκόσμιας επικράτησης ειρηνικών συνθηκών μέσα από την εξάπλωση του εμπορίου, της δημοκρατίας και των διαδικασιών θεσμοποίησης. Για το σκοπό αυτό εξετάζεται η καθολική ειρηνευτική επίδραση δομικών παραγόντων όπως η ένταση των διακρατικών αλληλεπιδράσεων (Kim and Barnett, 2007; Dorussen and Ward, 2008), η κατοχή δομικά ισοδύναμων θέσεων στο δίκτυο (Hafner-Burton & Montgomery, 2006; Maoz *et al.*, 2006), η κεντρικότητα της θέσης που ο δρώντας καταλαμβάνει σε αυτό (Kinne, 2012) κλπ. Η ιδιαίτερη συμπάθεια ερευνητών προσκείμενων στο φιλελεύθερο ρεύμα των διεθνών σπουδών προς τα κοινωνικά δίκτυα πιθανόν εκπηγάζει από τη δημοφιλία προγενέστερων φιλελεύθερων προσεγγίσεων περί «σύνθετης αλληλεξάρτησης» (*complex interdependence*) (Keohane & Nye, 2012, κεφ. 2). Από την άλλη, η ΑΚΔ σπανίως εμφανίζεται εντός ρεαλιστικών πλαισίων, πιθανώς λόγω της ευρύτερης νεορεαλιστικής τάσης παραγκωνισμού των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων για την ερμηνεία των διεθνοπολιτικών φαινομένων (Waltz, 1979, σ. 79).

Συμπερασματικά, οι περισσότεροι ερευνητές υιοθετούν μια ακραιφνώς θετικιστική επιστημολογία, με τη διαφορά ότι ενώ σε συμβατικές διεθνοπολιτικές θεωρήσεις οι συμπεριφορές των κρατών προκαθορίζονται από τα εγγενή χαρακτηριστικά τους (π.χ. το ρεαλιστικό ρεύμα εξαίρει τους υλικούς πόρους και το φιλελεύθερο το δημοκρατικό πολίτευμα) και καθολικές επιδιώξεις (ασφάλεια σύμφωνα με το ρεαλισμό και πολιτικοοικονομική ευημερία κατά το

φιλελευθερισμό), στη δικτυακή θεώρηση πραγματοποιείται αναγωγή στα χαρακτηριστικά της δομής. Μέσα από τον εντοπισμό στατιστικών κανονιστικοτήτων επιδιώκεται ο εγκλωβισμός του δρώντα εντός παγιωμένων συμπεριφορικών πλαισίων, θεωρώντας ότι ενέργειες όπως σύναψη συμμαχιών, εκκίνηση στρατιωτικών διαμαχών, προσκόλληση σε δημοφιλείς κόμβους, ανταπόδοση διπλωματικών αποστολών κλπ. προκαθορίζονται εξωγενώς και ντετερμινιστικά από τη δομή. Έτσι, εξαλείφεται η συμπεριφορική στοχαστικότητα και τα περιθώρια ανάληψης αυτόβουλης δράσης υπό την απλή επιρροή – και όχι την επιβολή – εγγενών ή εξωγενών παραγόντων. Εν ολίγοις, το κοινωνικό δίκτυο αντιμετωπίζεται ως μια πηγή δεδομένων προς επίρρωση συμπεριφορικών υποθέσεων. Ως αποτέλεσμα σπανίως προβάλλονται προτάσεις σχετικά με τη φύση ή τον υπολογισμό του μεγέθους των δομικών κερδών που απορρέουν από την εμπλοκή σε πολιτικά δίκτυα (Hafner-Burton and Montgomery, 2010; Smith *et al.*, 2014; Winecoff, 2020; Τσιντσάρης, 2023).

Ακολουθως, ο συνήθης τρόπος αξιοποίησης της ΑΚΔ στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων διακρίνεται από ορισμένα έντονα επιστημολογικά προβλήματα. Πρώτον, οι όποιες στατιστικά σημαντικές παράμετροι σχεδόν ποτέ δεν είναι αρκετά ισχυρές ώστε να αξιώσουν την ανακάλυψη συμπεριφορικών νόμων (Mearsheimer and Walt, 2013, σ. 443). Δεύτερον, λανθάνουσες εξαρτήσεις ανώτερης τάξης συχνά δε λαμβάνονται υπόψη (Ward, Siverson and Cao, 2007, σ. 586; Cranmer and Desmarais, 2016). Τρίτον, μια ενδεχόμενη ισχυρή συσχέτιση δεν προσφέρει καμία πληροφορία για τον υποκείμενο κοινωνικό μηχανισμό που συνδέει το θεωρούμενο αίτιο με το αποτέλεσμα. Συνοπτικά, οι θετικιστικές προσπάθειες εντοπισμού κανονικοτήτων μέσα στο χάος των «μεγάλων δεδομένων» είναι μάλλον υπέρμετρα φιλόδοξες από επιστημολογική άποψη, διότι αγνοούν την ενδεχομενικότητα της κρατικής συμπεριφοράς αλλά και την υψηλή συνθετότητα των κοινωνικών φαινομένων και δη των διεθνών. Χάρη στην υψηλή διεθνοπολιτική πολυπλοκότητα (Orsini *et al.*, 2020), η αιτιακή καθολικότητα μεταξύ δομής και συμπεριφοράς που υποθέτουν οι γραμμικές αντιλήψεις περί διεθνούς πολιτικής απουσιάζει (Bousquet and Curtis, 2011, σ. 51).

Κατά συνέπεια, η κοινωνική δομή είναι οντολογικά ορθότερο να θεωρηθεί ως ο βασικότερος εξωτερικός περιοριστικός ή διευκολυντικός παράγοντας στην πληθώρα των δράσεων που δύναται να υιοθετήσει ένας δρώντας (Giddens, 1984, σσ. 170–171) και όχι ως πηγή ντετερμινιστικού καθορισμού των δράσεων αυτών. Υπό αυτό το πρίσμα, η επίδρασή ενός δρώντα επί της διεθνοπολιτικής πραγματικότητας διευκολύνεται από την κατοχή πόρων που απορρέουν από την εμπλοκή του στην κοινωνική δομή ή δυσχεραίνεται από τους δομικούς πόρους που κατέχουν έτεροι δρώντες. Οι κοινωνικές δυνατότητες πλαισιώνουν και δεν προκαθορίζουν τη δράση ή την επιτυχία αυτής. Εντούτοις, είναι επιστημολογικά χρήσιμος ο υπολογισμός τους προκειμένου να διερευνηθούν διεθνοπολιτικές δυναμικές και ευρύτερες πιθανές τάσεις εξέλιξης των τεκταινομένων.

Η οντολογία που θα υιοθετήσω στο παρόν άρθρο σχετικά με τη σημαντικότητα του διακρατικού δικτύου αλληλεπίδρασης εντός ΠΘ θα θέσει στο επίκεντρο τις εξωγενείς κοινωνικές δυνατότητες, αξιολογώντας τις ως βασικό θεμέλιο για την εξέλιξη των διεθνοπολιτικών τεκταινομένων. Όπως θα δείξω, από εκεί και έπειτα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι ενδογενείς ατομικές δυνατότητες (διπλωματικές δεξιότητες και διεθνοπολιτικό εκτόπισμα) ή έτερες εξωγενείς, σχετικές με το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό συγκείμενο (θεμελιακοί θεσμοί και ηγεμονεύουσες αντιλήψεις). Αυτές πλαισιώνουν επίσης μη ντετερμινιστικά τις δράσεις των κρατών. Στις επόμενες ενότητες θα αναλυθούν οι απορρέουσες από την δικτυωμένη διακρατική αλληλεπίδραση εντός ΠΘ κοινωνικές δυνατότητες των κρατών και ακολούθως η διακριτή υπόσταση της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου. Στο τέλος, η ΑΚΔ θα επιστρατευθεί και πάλι προκειμένου να υπολογιστούν ποσοτικά οι δυνατότητες αυτές.

2. Πολυμερείς θεσμοί και σχεσιακοί πόροι

Για την εκτίμηση των κοινωνικών δυνατοτήτων των κρατών είναι πρώτα απαραίτητος ο προσδιορισμός των άμεσων σχεσιακών πόρων που απορρέουν από το δίκτυο ΠΘ. Αυτοί προέρχονται από τη συμμετοχή των δρώντων στους ΠΘ. Οι ΠΘ και ειδικότερα οι ΔΟ θεωρούνται ακρογωνιαίοι λίθοι της διαχείρισης της διεθνοπολιτικής πραγματικότητας, καθώς συμβάλλουν στη ρύθμιση όρων

ειρηνικής αλληλεπίδρασής μεταξύ των κρατών που τους συναπαρτίζουν, επιτρέποντας την προώθηση συλλογικών στόχων (Krasner, 1982; Keohane, 1984; Abbott and Snidal, 1998; Hafner-Burton, von Stein and Gartzke, 2008). Ωστόσο, στη βιβλιογραφία έχει δοθεί μικρότερη προσοχή στα ατομικά οφέλη που τα κράτη, ιδιαίτερα τα αδύναμα, δύνανται να αποκομίσουν μέσα από διαδικασίες πολυμερούς διπλωματικής διαπραγμάτευσης στο πλαίσιο ΠΘ (Clavel, 1991; Panke and Henneberg, 2017; Snidal *et al.*, 2024). Αναφερόμενος στην αξία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για την προώθηση των πολιτικών των κρατών, ο Γάλλος διπλωμάτης Alain Plantey αναφέρει τα εξής (2007, σσ. 201, 286):

«[Ο ΟΗΕ] δίνει στα κράτη τη δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους σε μείζονα ζητήματα διεθνούς σπουδαιότητας, προσφέροντας τους μια διεθνή πλατφόρμα προκειμένου να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους... Είναι, συνεπώς, απολύτως κατανοητό το ότι τα μικρά κράτη αναμένουν ότι η διεθνής διαπραγματευτική διαδικασία στα πλαίσια του οργανισμού θα τους προσφέρει τα μέσα να περιορίσουν την κυριαρχία των Μεγάλων Δυνάμεων. Και, ισοδύναμα, ότι τα μεγαλύτερα κράτη θα επιχειρήσουν να διασφαλίσουν ότι η βούλησή τους δε θα ηττηθεί».

Συνεπώς, τόσο τα ισχυρά όσο και τα ασθενή κράτη χάρη στην παρουσία τους σε χώρους πολυμερούς διαπραγμάτευσης αποκτούν τη δυνατότητα να προωθούν πολιτικές, και να διαμορφώνουν ρυθμιστικά πλαίσια και λειτουργικές αρχές. Οι λόγοι για τους οποίους είναι αυτό εφικτό είναι οι εξής:

- Πρώτον, η πολυμερής διπλωματία εντός ΠΘ επιτρέπει την πραγμάτωση μιας αναγκαίας συνθήκης για την προώθηση των πολιτικών στόχων, τη δυνατότητα έκφρασης και κοινοποίησης στα υπόλοιπα μέλη της θέσης του κράτους επί ενός συγκεκριμένου ζητήματος. Ο Walters (1971, σ. 820) αναφερόμενος στη συμμετοχή χωρών του Τρίτου Κόσμου στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (*United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD*) τονίζει:

«Η δυνατότητα διατύπωσης των συμφερόντων και η πρόσβαση σε ένα πολιτικό σύστημα δεν εγγυάται επιρροή επί των πολιτικών αποφάσεων (ιδιαίτερα στα πλαίσια της διεθνούς πολιτικής) αλλά το να αποτύχει κανείς

να εκφράσει τα συμφέροντά του ισοδυναμεί με το να απαρνηθεί κάθε ευκαιρία να συμμετάσχει στη διαμόρφωση αυτών των αποφάσεων».

- Δεύτερον, λόγω της διεξαγωγής της πολυμερούς διπλωματίας σε θεσμικά και κοινώς αποδεκτά από την παγκόσμια κοινωνία πλαίσια, δίνεται η δυνατότητα στα κράτη να προσδώσουν διεθνή νομιμοποίηση (*legitimation*) στους επιδιωκόμενους στόχους τους (Binder and Heupel, 2021). Συγκεκριμένα, εντός του ΠΘ λαμβάνει χώρα μια διαδικασία «ξεπλύματος» (*laundering*) που διευκολύνει την υλοποίηση της επιθυμητής για το εκάστοτε κράτος πολιτικής, απαλείφοντας την πολιτικά ανεπιθύμητη μονομέρεια και τις πιθανές αντιδράσεις σε διεθνές ή εθνικό επίπεδο (Abbott & Snidal, 1998, σσ. 18–19), κάτι ιδιαίτερα χρήσιμο ακόμα και για τα ισχυρότερα κράτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της νομιμοποιητικής επίδρασης των ΠΘ είναι οι διεθνείς επεμβάσεις υπό την ηγεσία των ΗΠΑ σε Κορέα και Ιράκ στις αρχές της δεκαετίας του 1950 και του 1990 αντίστοιχα, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν αμφότερες μετά από έγκριση των οργάνων του ΟΗΕ. Οι Abbott & Snidal (1998, σ. 29) επισημαίνουν για την περίπτωση του πρώτου Πολέμου του Κόλπου:

«[Ο ΟΗΕ] βρίσκονταν στο επίκεντρο της διαδικασίας νοηματοδότησης της κρατικής δραστηριότητας. Οι ΗΠΑ, αν και η ανωτερότητά τους σε επιχειρήσεις καταναγκασμού ήταν εμφανής, είχαν καλό λόγο να μην δράσουν απλώς με χρήση της δύναμης αλλά και της πειθούς [προς τα υπόλοιπα μέλη του οργανισμού]».

Αντιθέτως, στον δεύτερο Πόλεμο του Κόλπου (2003) η διεθνής κοινωνία, εκφραζόμενη μέσα από το Συμβούλιο Ασφαλείας και τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, αρνήθηκε να νομιμοποιήσει την επικείμενη εισβολή. Αυτό εκτιμάται ότι οδήγησε τα επόμενα χρόνια σε σημαντική πτώση της δημοφιλίας των ΗΠΑ σε παγκόσμιο επίπεδο και ιδιαίτερα στον ισλαμικό κόσμο (Nye, 2005). Δεν θα ήταν άστοχο το να εντοπίσει κανείς τις ρίζες της σταδιακής πτώσης του ηθικού κύρους και της «ήπιας» ισχύος (*soft power*) της υπερδύναμης τις τελευταίες δύο δεκαετίες στη σταυροφορική διεξαγωγή του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, με μονομερή αξιοποίηση της σκληρής ισχύος.

- Τρίτον, ο πολυμερισμός οδηγεί σε συστηματοποίηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ κρατών μέσα από διαδικασίες ολοκλήρωσης (*integration*) (Kahler, 1995). Η επιτυχής ένταξη στους θεσμούς διακυβέρνησης μιας παγκοσμιοποιημένης καπιταλιστικά οργανωμένης οικονομίας είναι προαπαιτούμενη για την προώθηση πολιτικών στόχων εντός συνθηκών αχαλίνωτου και παράλληλου οικονομικού και πολιτικού ανταγωνισμού (Mikelis, 2022). Για παράδειγμα, η ιλιγγιώδης οικονομική άνοδος της Κίνας οφείλεται, εν μέρει, στην εισδοχή της στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) και στην αποδοχή από μέρους της του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας του οργανισμού, με αποτέλεσμα τη συστηματοποίηση των εμπορικών της επαφών με τα υπόλοιπα κράτη. Η απόκτηση πρόσβασης προς τον ΠΟΕ αποτέλεσε έναν αξιόλογο δομικό απόκτημα το οποίο η κινεζική ηγεσία εκμεταλλεύθηκε άριστα χάρη σε εγγενείς ιδιότητες της (άφθονο εργατικό δυναμικό, χαμηλά ημερομίσθια κλπ.) αλλά και στις ευκαιριακές συμμαχίες της με άλλους οργανισμικούς εταίρους.²
- Τέταρτον, η σφυρηλάτηση κοινωνικών σχέσεων μέσα από τη οργανισμική συνύπαρξη ενδέχεται να οδηγήσει και σε μακροπρόθεσμη ενίσχυση του κοινωνικού *status* (Johnston, 2001, σσ. 500–501). Κατά αυτόν τον τρόπο, ενισχύεται η διεθνής αξιοπιστία ενός κράτους αλλά και η δυνατότητά του να επιδράσει καταλυτικά επί του υπερκείμενου θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου του οργανισμού. Το παράδειγμα του ηγετικού ρόλου της Γερμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι χαρακτηριστικό: Παρ' όλο που η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) αποσκοπούσε στον έλεγχο της Γερμανίας δια της θεσμικής πλαισίωσης (Σπυρόπουλος, 2010, σ. 146), αυτή εν τέλει κατόρθωσε να αναδειχτεί ως το πολιτικά και οικονομικά επιφανέστερο μέλος της ΕΕ.
- Πέμπτον, η πολυμερής διαπραγμάτευση εντός ΠΘ επιτρέπει την ταυτόχρονη άσκηση επιρροής προς ένα σημαντικό αριθμό δρώντων. Κατά συνέπεια, εγγενείς δυνατότητες άσκησης επιρροής όπως πολιτικοοικονομικό βάρος, πειθώ και διπλωματική ικανότητα υφίστανται μια πολλαπλασιαστική ενίσχυση, με τα κράτη να αποκτούν δυνατότητες

μόχλευσης (*leverage*) (Schneider, 2011). Συγκεκριμένα, μπορούν να απειλήσουν με αποχώρηση από τον οργανισμό, να προβάλλουν αρνησικυρία στην είσοδο νέων μελών αλλά και να εφαρμόσουν διάφορες διαπραγματευτικές τακτικές (*bargaining*). Τέτοιες είναι, για παράδειγμα η κατάθεση μιας αρχικής πρότασης με σκοπό τον εγκλωβισμό της διαπραγματευτικής διαδικασίας σε προαποφασισμένα πλαίσια και η απόκρυψη των πραγματικών κινήτρων και στόχων τους (Σπυρόπουλος, 2010, σελ. 157–160). Ακόμα και μικρού βεληνεκούς δυνάμεις δύνανται να ελέγξουν συλλογικά τη συμπεριφορά των ισχυρών και να προωθήσουν τις δικές τους προτιμήσεις, αξιοποιώντας ηπιότερες τεχνικές που εστιάζουν στην πειθώ παρά στον εξαναγκασμό και σχηματίζοντας συμμαχικές παρατάξεις προκειμένου να αντισταθμίσουν την επιρροή των ισχυρότερων (Panke, 2012; Panke and Henneberg, 2017). Οι ενισχυμένες δυνατότητες των αδύναμων στο πλαίσιο της ειρηνικής ενδοθεσμικής αλληλεπίδρασης οδηγούν τα ισχυρά κράτη να προτιμούν συχνά τις διμερείς επαφές, εκτός αν επιδιώκεται η επιρροή προς ένα εξίσου ισχυρό κράτος, οπότε η συμβολή των συγκριτικά ανίσχυρων είναι καλοδεχούμενη (Cha, 2009, σ. 165).

- Έκτον και περισσότερο συναφές με τη δικτυακή διασύνδεση των κρατών και την απόκτηση έμμεσων δομικών κερδών, υπάρχει επίσης δυνατότητα διάχυσης (*diffusion*) πολιτικών αποφάσεων, νορμών και πληροφορίας μεταξύ διαφορετικών ΠΘ (Sommerer and Tallberg, 2019). Μέσα από μια αλληλουχία κοινωνικών διασυνδέσεων στο δίκτυο διακρατικής αλληλεπίδρασης δύναται να ασκηθεί έμμεση επιρροή προς δρώντες με τους οποίους δεν υπάρχει άμεση επικοινωνία ή να αναληφθεί διαμεσολαβητικός ρόλος μεταξύ δρώντων που δεν αλληλοεπιδρούν άμεσα μεταξύ τους (Hafner-Burton & Montgomery, 2010, σσ. 3–5). Ας ληφθεί υπόψη το παράδειγμα του Καζακστάν, το οποίο αποτελεί σημαντικό εταίρο τόσο της Ρωσίας όσο και της Τουρκίας στα πλαίσια της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (*Commonwealth of Independent States* – CIS) και του Οργανισμού Τουρκογενών Κρατών (*Organization of Turkic States* – OTS) αντίστοιχα. Η κοινωνική επιρροή και το *status* που το Καζακστάν διαθέτει λόγω της οργανισμικής συνύπαρξής του με τα άλλα δύο κράτη τού επιτρέπει να αναλαμβάνει εξισορροπητικό ρόλο στη ρύθμιση των μεταξύ τους σχέσεων.

Ταυτοχρόνως, η δια του Καζακστάν πρόσβαση της Τουρκίας προς τη Ρωσία (και το αντίστροφο) επιτρέπει τη διατήρηση ζωτικών διπλωματικών καναλιών μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας με αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, τη διατήρηση ενός κοινώς αποδεκτού στρατιωτικοπολιτικού *modus vivendi* στο πλαίσιο του συριακού εμφυλίου.

Συμπερασματικά, η συμμετοχή των κρατών σε ΠΘ είναι μεγάλης σημασίας για την επίδρασή τους επί της διεθνοπολιτικής πραγματικότητας, είτε μέσω της επιδέξιας προώθησης ατομικών ή συλλογικών πολιτικών στόχων (Koremenos, Lipson and Snidal, 2001) είτε μέσα από την επιχειρηματολογία και την πειθώ βάσει κοινών αξιών (Risse, 2000). Τούτη η σημαντικότητα των ΠΘ βαίνει συνεχώς αυξανόμενη ένεκα του φαινομένου του «ολιγομερισμού» (*minilateralism*). Ο ολιγομερισμός συνίσταται στη διαμόρφωση ολιγομελών και ηπίως θεσμοποιημένων καθεστώτων συνεργασίας, σε αντιπαράθεση με την υπερβολική θεσμοποίηση και γραφειοκρατική δυσκαμψία των ΠΘ (Brummer, 2014). Χαρακτηριστικά παραδείγματα ολιγομερών θεσμών εντοπίζονται στον τομέα της άμυνας, όπως ο Τετραμερής Διάλογος Ασφάλειας (*Quadrilateral Security Dialogue – QSD* ή *Quad*) μεταξύ Αυστραλίας, ΗΠΑ, Ιαπωνίας και Ινδίας και ο συνεταιρισμός AUKUS μεταξύ Αυστραλίας, Ηνωμένου Βασιλείου και ΗΠΑ. Βασικό επιχειρησιακό αντικείμενο αμφοτέρων είναι η ανάσχεση της κινεζικής επεκτατικότητας στην περιοχή του Ινδοειρηνικού (Panda and Ohn, 2024). Η ίδρυση του AUKUS είναι ενδεικτική για την αξία των θεσμών για την προώθηση επιθυμητών πολιτικών στόχων. Ο AUKUS γεννήθηκε μέσα από την προσπάθεια των ΗΠΑ να παρέμβουν στο πρόγραμμα προμήθειας πυρηνικών υποβρυχίων της Αυστραλίας, το οποίο προέβλεπε σχετική συμφωνία με τη Γαλλία. Οι ΗΠΑ κατόρθωσαν να πείσουν την αυστραλιανή κυβέρνηση να αντικατασταθεί η συγκεκριμένη συμφωνία από μια εναλλακτική σύμβαση με τις ΗΠΑ στο πλαίσιο του νεοϊδρυθέντος AUKUS.

Ο πολλαπλασιασμός και η ευελιξία των ολιγομερών θεσμών συμβάλλει στον παρατηρούμενο κατακερματισμό της διεθνούς κοινωνίας ως προς το προτιμώμενο θεσμικό πλαίσιο διακρατικής αλληλεπίδρασης και συνεργασίας (Flockhart, 2016). Τούτο δίνει τη δυνατότητα σε αναδυόμενες δυνάμεις ποικίλου βεληνεκούς να προωθήσουν τις δικές τους αντιλήψεις περί διεθνούς τάξης,

απελευθερωμένες από προσυμφωνημένα, θεσμοποιημένα και ενίοτε μονομερώς διαμορφωμένα εκ μέρους των ισχυρών θεσμικά καθεστώτα. Επιπλέον, η ίδρυση νέων ολιγομερών ΠΘ δύναται να οδηγήσει σε ενίσχυση της σπουδαιότητας των θέσεων που καταλαμβάνουν τα κράτη στο δίκτυο διακρατικής αλληλεπίδρασης εντός ΠΘ. Κατά αυτόν τον τρόπο, διευρύνονται άμεσοι σχεσιακοί πόροι αλλά και έμμεσοι δομικοί, όπως δυνατότητες διαμεσολάβησης, άσκησης έμμεσης επιρροής προς έτερα κράτη και πρόσβασης σε επιδραστικούς δρώντες.

Κατά συνέπεια, για μια ολοκληρωμένη εκτίμηση των δομικών δυνατοτήτων πέρα από τη συμμετοχή σε έναν ή περισσότερους ΠΘ, απαραίτητη είναι και η αποτύπωση των κερδών που απορρέουν από τις υφιστάμενες διασυνδέσεις μεταξύ κρατών στο δίκτυο που συνθέτουν οι ΠΘ. Η εξαρτώμενη από τους άμεσους και έμμεσους δομικούς πόρους νευραλγικότητα της θέσης που κατέχει ένα κράτος στο δίκτυο αποτελεί μέτρο της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου ή εν συντομία δικτυακής ισχύος. Προτείνω ότι η συμπερίληψη της τελευταίας είναι χρήσιμη για την εις βάθος αξιολόγηση των δυνατοτήτων που τα κράτη διαθέτουν για την άσκηση ουσιαστικής επίδρασης επί του διεθνοπολιτικού πεδίου. Η φύση της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου θα προσδιοριστεί παρακάτω, αρχικά θεωρητικά και έπειτα ποσοτικά, αξιοποιώντας το αναλυτικό υπόβαθρο της ΑΚΔ.

3. Η υπόσταση της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου

Στο σημείο αυτό, θεωρώ ότι είναι χρήσιμη η παράθεση ορισμένων διεθνολογικών προσεγγίσεων περί της έννοιας της πολιτικής ισχύος και των διάφορων μορφών της προκειμένου να γίνει κατανοητή η διακριτή οντολογική υπόσταση της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου από τις υπόλοιπες μορφές. Κατά αυτόν τον τρόπο, θα επιτευχθεί και ο ορισμός της. Κατά πρώτον, μεγάλης αποδοχής τυγχάνει η (νεο)ρεαλιστική θέση ότι η δυνατότητα των κρατών να επιδρούν επί της διεθνοπολιτικής πραγματικότητας ανάγεται στην κατοχή ατομικών πόρων υλικής ισχύος (Waltz, 1979, σ. 192; Mearsheimer, 2001, σ. 55; Beckley, 2018), με το εκάστοτε διεθνοπολιτικό *status quo* να αποτελεί άμεση απόρροια της κατανομής της «σκληρής» ισχύος των κρατών και κυρίως

των μεγάλων δυνάμεων. Το διεθνές σύστημα δύναται να αναδιαμορφωθεί μόνο μέσα από ανισορροπίες στην κατανομή ισχύος, τις οποίες τα κράτη θα εκμεταλλευτούν για να αποκτήσουν υπεροχή έναντι των υπολοίπων (Gilpin, 1981, σσ. 13–15). Έτσι, το νεορεαλιστικό πλαίσιο κατανόησης της διεθνούς πολιτικής αγνοεί τις επιμέρους ειρηνικές κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις θεωρώντας ότι αυτές δε διαδραματίζουν κάποιο ουσιαστικό ρόλο στα διεθνοπολιτικά τεκταινόμενα (Waltz, 1979, σ. 79). Τα κράτη ενεργούν βάσει των δυνατοτήτων τους και των ανταγωνιστών τους, οι οποίες ανάγονται σε ατομικούς πόρους σχετικούς με στρατιωτικό εξοπλισμό, γεωγραφία, πλουτοπαραγωγικές πηγές, πληθυσμό, εσωτερική πολιτική οργάνωση, εθνικό φρόνημα, εθνική ηγεσία κλπ. (Κουσκουβέλης, 2004, σσ. 148–186).

Κατά δεύτερον, η κονστρουκτιβιστική διεθνοπολιτική προσέγγιση ερμηνεύει τα διεθνή φαινόμενα υπό το πρίσμα των ιδεών και των διυποκειμενικών αντιλήψεων, μοιραία τοποθετώντας τη «σκληρή» ισχύ σε δεύτερη μοίρα (Wendt, 1999). Ακολούθως, στο πλαίσιο του κονστρουκτιβιστικού ρεύματος επικρατούν μάλλον υπερβολικά αισιόδοξες απόψεις που υπερτονίζουν τις δυνατότητες καλλιέργειας συνθηκών αμοιβαίας εκτίμησης και συνεργασίας μέσα από διαδικασίες κοινωνικοποίησης (Finnemore and Sikkink, 1998; Checkel, 2005). Ωστόσο, αν και πράγματι στη διεθνή πολιτική είναι σύνηθες φαινόμενο ο καταναγκασμός, σε πολλές περιπτώσεις αυτό δεν οφείλεται αποκλειστικά στα υλικά μέσα αλλά και στον τρόπο που οι δρώντες προσλαμβάνουν διυποκειμενικά τη μεταξύ τους σχέση και τα μέσα καταναγκασμού. Τούτο αποτελεί μια σχεσιακή αντίληψη της ισχύος, η οποία εστιάζει περισσότερο στην κοινωνική παρά στην υλική διάσταση του πολιτικού εκτοπίσματος (Guzzini, 2011; Baldwin, 2016).

Επιπλέον, η πολιτική ισχύς εκδηλώνεται εντός ενός ορισμένου κοινωνικοπολιτικού περιβάλλοντος το οποίο ευνοεί ή δυσχεραίνει την επίδραση κάθε δρώντα επί της συμπεριφοράς των υπολοίπων δρώντων. Οι πολύμορφες δυνατότητες που απορρέουν από αυτό το περιβάλλον αντιστοιχούν σε ποικίλες μορφές δομικής ισχύος (Guzzini, 1993). Στο σημείο αυτό κρίνω απαραίτητο να καταστήσω εμφανή τη διάκριση μεταξύ της μορφής δομικής ισχύος που προβάλλω και έτερων μορφών δομικής ισχύος. Όταν ο χώρος αλληλεπίδρασης

απογυμνώνεται από κοινωνικότητα, όπως συμβαίνει στο νεορεαλιστικό κόσμο της «βαθιάς αναρχίας», η δομή λαμβάνει τη μορφή της παγκόσμιας κατανομής ισχύος μεταξύ των κρατών (Keohane & Nye, 2012, σ. 275; Waltz, 1979, σσ. 97–99). Εδώ η δομική ισχύς ουσιαστικά ανάγεται στις εγγενείς υλικές δυνατότητες των κρατών και ιδίως των μεγάλων δυνάμεων. Η εκάστοτε κατανομή ισχύος εξαναγκάζει τα κράτη να υιοθετούν ντετερμινιστικά συγκεκριμένες πρακτικές εξισορρόπησης της ισχύος πιθανών ανταγωνιστών τους (Φακιολάς, 1999, σσ. 91–92). Τοιουτοτρόπως, η δομή πραγματοποιείται, θεωρούμενη οντολογικά ανεξάρτητη από τα κράτη και τις αλληλεπιδράσεις τους (Wendt, 1987, σσ. 342–345). Συνεπώς, στο ρεαλιστικό χώρο πέρα από ατομική βούληση απαιτείται απλώς ευνοϊκός συσχετισμός δυνάμεων προκειμένου οι δρώντες να αξιοποιήσουν εγγενείς πόρους ισχύος και να προβούν σε αποσκοπούσες στη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας ενέργειες.

Αντιθέτως, στη περίπτωση ενός χώρου αλληλεπίδρασης εφοδιασμένου με κοινωνικότητα η δομή μπορεί να προσλάβει ποικίλες εκφάνσεις: Μια θεσμική σχετική με διεθνή ασφάλεια, τεχνολογία, οικονομία κλπ., μια γνωσιολογική σχετική με ιδέες, νόρμες και αντιλήψεις και μια δικτυακή σχετική με τη διάρθρωση των σχέσεων των δρώντων. Εδώ το διεθνές σύστημα δε συντίθεται αποκλειστικά από ύλη αλλά και από τρεις έτερες συστατικές παραμέτρους: α) τους διεθνείς θεσμούς (Krasner, 1982), β) τη διυποκειμενική «γνώση» που ασπάζονται οι διεθνείς δρώντες (Wendt, 1999) και γ) τις υφιστάμενες σχέσεις αλληλεπίδρασης. Συνεπώς, στην περίπτωση αυτή, πέρα από ατομικές δυνατότητες και βούληση, απαιτούνται για την επίτευξη πολιτικών στόχων και τα εξής: Πρώτον, η ύπαρξη ενός έστω ελάχιστα ευνοϊκού κοινωνικού συγκείμενου (θεσμοί και αντιλήψεις). Δεύτερον – και κυριότερο – ένα πλεονεκτικό δομικό σχεσιακό υπόβαθρο σχετικό με τη διάρθρωση των σχέσεων αλληλεπίδρασης εκάστοτε δρώντα προς τους υπολοίπους. Εδώ είναι που εντοπίζω την οντολογική διαφοροποίηση της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου (ή δικτυακής ισχύος) από τις υπόλοιπες μορφές δομικής ισχύος, ορίζοντάς την ως *το πλεονέκτημα που διαθέτει ένα κράτος στο να προωθεί τους στόχους του μέσα από τη διάρθρωση των σχέσεων του προς άλλα κράτη εντός ενός δικτύου διακρατικής αλληλεπίδρασης*.

Θα αντιπαραβάλλω τώρα την έννοια της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου προς μια σειρά έτερων διεθνοπολιτικών προσεγγίσεων. Η σχετική με τη θεσμική οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας πρώτη συστατική παράμετρος είναι συναφής με τη θεώρηση περί δομικής ισχύος που αναπτύσσει η Strange (1987, σ. 565), στο επίκεντρο της οποίας βρίσκεται η ανάδειξη των βαθιά δομικών δυνατοτήτων των ΗΠΑ να χειραγωγούν τη θεσμική οργάνωση της διεθνούς οικονομίας. Αν και φαίνεται ότι στην περίπτωση του δικτύου ΠΘ η συγκεκριμένη παράμετρος δύναται να συνδεθεί προς τη δομική ισχύ δικτυακού τύπου, αυτό δεν είναι εφικτό. Τούτο οφείλεται στο ότι η θεσμική δομή διαθέτει μια στρουκτουραλιστική υπόσταση και αυτονομείται οντολογικά από τις διακρατικές αλληλεπιδράσεις. Ακολούθως, μια δομική ισχύς θεσμικού τύπου διαχέεται σε όλο το εύρος του κοινωνικού συνόλου χωρίς οι ευεργετικές ή ανασταλτικές επιδράσεις της να απορρέουν οπωσδήποτε από συνειδητές ενέργειες των δρώντων (Gwynn, 2019, σ. 204). Η δυνατότητα ακούσιας άσκησης ισχύος εντοπίζεται και στη δεύτερη παράμετρο, η οποία αφορά τις ηγεμονικές ιδέες και τις βαθιά εσωτερικευμένες νόρμες που διέπουν τις κοινωνικές σχέσεις. Η συγκεκριμένη παράμετρος παραπέμπει σε μια νεογκραμσιανή αντίληψη περί ηγεμονικών ιδεολογικών σκτρουκτουρών (Cox, 1983; Guzzini, 1993, σσ. 463–464), εκ των οποίων απορρέει μια βαθιά δομική ισχύς ιδεολογικού τύπου, επίσης μη αναγόμενη σε επιμέρους σχέσεις και αλληλεπιδράσεις. Κατά συνέπεια, και εδώ παρατηρείται οντολογική αυτονόμηση μιας υπερκείμενης δομής που ντετερμινιστικά ωφελεί ή ζημιώνει τα πολιτικά υποκείμενα.

Από την παραπάνω αντιπαραβολή διαφαίνεται ότι η δομική ισχύς δικτυακού τύπου – στην οποία παραπέμπει η τρίτη συστατική παράμετρος – διακρίνεται από τις άλλες μορφές δομικής ισχύος στο ότι είναι εδραιωμένη οντολογικά στις σχεσιακές αλληλεπιδράσεις και δεν υπέρκειται αυτών. Υφίσταται, συνεπώς, διάκριση μεταξύ δυνητικών δικτυακών οφελών απορρεόντων από τη δικτυακή διάρθρωση των διακρατικών σχέσεων και παγιωμένων θεσμικών οφελών απορρεόντων από το αυτονομημένο από τα πολιτικά υποκείμενα κοινωνικοπολιτικό συγκείμενο (θεσμοί και ιδέες) εντός του οποίου οι αλληλεπιδράσεις λαμβάνουν χώρα. Η δομική ισχύς δικτυακού τύπου δεν απορρέει από επικρατούσες ιδέες, πραγματείες-λόγους (*discourses*),

κανόνες, υπερκείμενους θεσμούς, νόρμες ή αξίες. Απορρέει από τη σχεσιακή τοποθέτηση ενός κράτους προς τα υπόλοιπα και είναι πλήρως αποσπασμένη από τις ενδογενείς ιδιότητες των δρώντων και του ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού συγκειμένου. Τούτο όμως δεν ακυρώνει τη χρησιμότητα των τελευταίων για τη σε βάθος χρόνου μεταλλαγή των παγιωμένων διεθνοπολιτικών συνθηκών, όπως και στην περίπτωση της επιτυχούς άσκησης διμερούς ή πολυμερούς επιρροής στο πλαίσιο ενός ΠΘ. Η αξιοποίηση της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου από ένα κράτος δύναται να συμβάλλει στην αναδιαμόρφωση των υπερκείμενων ιδεατών και θεσμικών δομών μόνο εφόσον ήδη υφίσταται ένα, ελάχιστα έστω, ευνοϊκό κοινωνικό συγκείμενο αλλά και εφόσον το κράτος διαθέτει αξιοσημείωτες εγγενείς ατομικές ικανότητες. Τέτοιες είναι ένα μεγάλο εκτόπισμα «σκληρής» ισχύος αλλά και δυνατότητες «ήπιας» ισχύος για την προσέλκυση έτερων δρώντων μέσα από τις πολιτισμικές αξίες και την κουλτούρα του (Nye, 2005). Με άλλα λόγια, η κατοχή εξωγενών δυνατοτήτων απορρεόντων από τη διάρθρωση των σχέσεων αλληλεπίδρασης είναι συχνά αναγκαία αλλά όχι και ικανή συνθήκη για τη αναδιαμόρφωση του διεθνούς συστήματος.

Εντούτοις, η εξωγενώς απορρέουσα δικτυακή ισχύς αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις το θεμέλιο αποτελεσματικής δραστηριοποίησης στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, το υπόστρωμα πάνω στο οποίο ενδογενείς μορφές ισχύος («σκληρή» ισχύς, «ήπια» ισχύς, «έξυπνη» ισχύς, «αιχμηρή» ισχύς κλπ.) καλούνται να ενεργοποιηθούν και να δράσουν. Είναι πολύ ευκολότερο για έναν δρώντα ο οποίος επικοινωνεί με ένα μεγάλο αριθμό δρώντων εντός ΠΘ να ασκήσει επιρροή και να μεταβάλλει υφιστάμενες πολιτικές συνθήκες παρά για έναν που βρίσκεται σε σχεσιακή απομόνωση, έχοντας πενιχρές δυνατότητες δικτυακής ισχύος. Επομένως, προκειμένου να εκτιμηθεί η ικανότητα ενός κράτους να επιδρά επί της διεθνοπολιτικής πραγματικότητας, είναι πρωτίστως χρήσιμη η ποσοτική εκτίμηση της δικτυακής ισχύος δια της αξιοποίησης της ΑΚΔ για τη μελέτη του δικτύου διακρατικής αλληλεπίδρασης εντός ΠΘ.

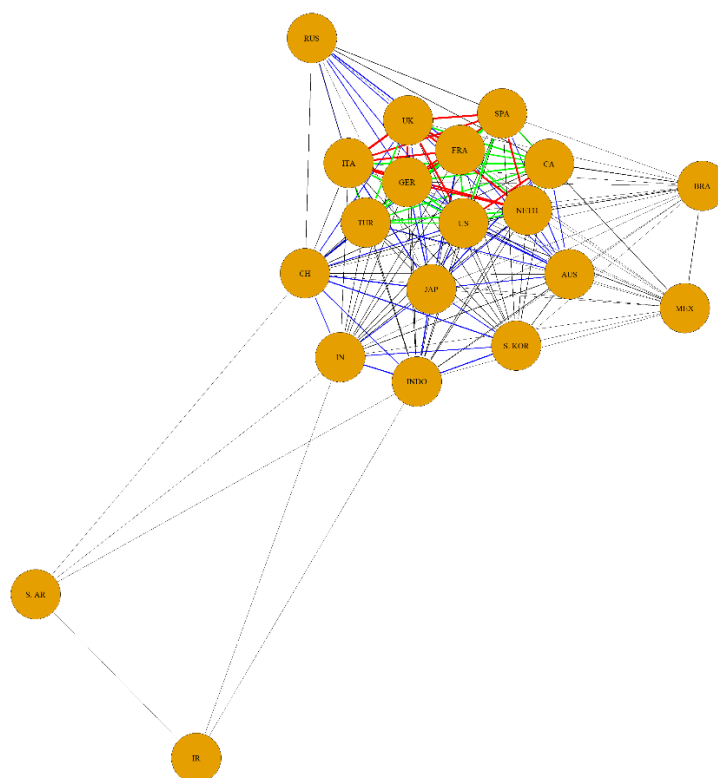
4. Ανάλυση του δικτύου πολυμερών θεσμών

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε στις προηγούμενες ενότητες, θα προβώ τώρα σε ποσοτική αποτύπωση της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου με αξιοποίηση της ΑΚΔ. Για το σκοπό αυτό, θα κατασκευάσω το κοινωνικό δίκτυο διακρατικής αλληλεπίδρασης εντός ΠΘ. Στο συγκεκριμένο δίκτυο οι κόμβοι αντιστοιχούν σε κράτη και οι ακμές σε συνδέσεις μεταξύ των κρατών που υποδηλώνουν την από κοινού συμμετοχή τους σε ΠΘ. Προς το παρόν, η ανάλυση θα συμπεριλαμβάνει μονάχα ορισμένα κράτη σημαντικού υλικού εκτοπίσματος, ώστε να μην υφίστανται υπερμεγέθεις αποκλίσεις μεταξύ αυτών από την άποψη των εγγενών δυνατοτήτων. Ο βασικός στόχος είναι, μεταξύ άλλων, ο εντοπισμός προϊόντος του χρόνου ενδεχόμενων ανακατανομών στη δομική ισχύ των κρατών. Η αντιστοιχία των ευρημάτων με τις μεταβολές στο επίπεδο της διεθνούς θεσμικής οργάνωσης θα αναδείξει την εμπειρική αξία της δομικής προσέγγισης που υιοθετώ.

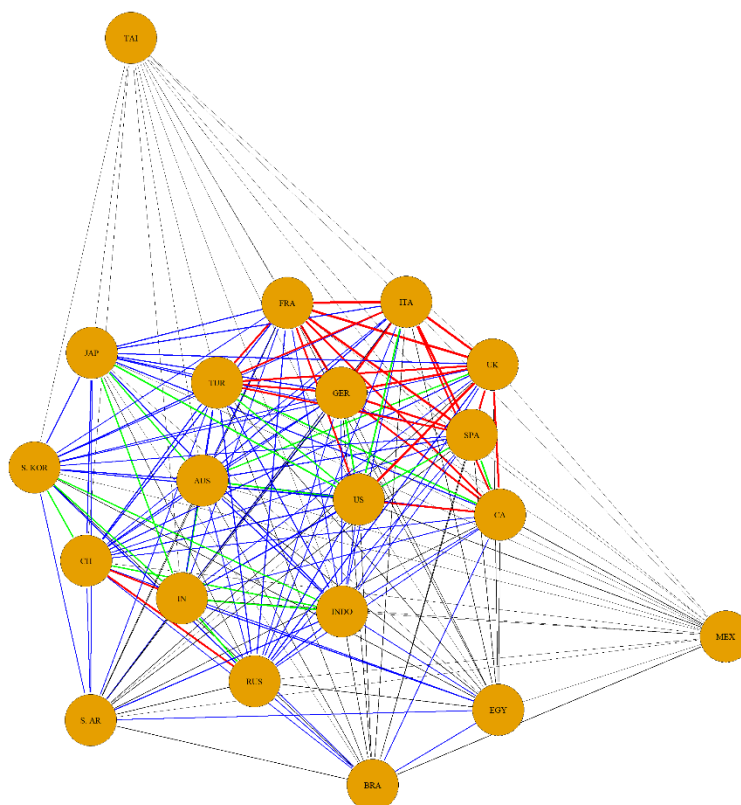
Πιο συγκεκριμένα, θα εξετάσω δύο εκδοχές του δικτύου διακρατικής αλληλεπίδρασης εντός επιφανών ΠΘ, το οποίο συνθέτουν τα είκοσι κράτη της υψηλίου με το μεγαλύτερο πολιτικοοικονομικό εκτόπισμα για τα έτη 2003 και 2023. Το εκτόπισμα εδώ ορίζεται με βάση το ΑΕΠ (ΙΑΔ) θεωρούμενο ως ο πιο αντιπροσωπευτικός δείκτης πολιτικοοικονομικής επιφάνειας (Beckley, 2018, σ. 16). Για κάθε έτος θα επιλεγθούν συγκεκριμένοι επιφανείς ΠΘ, η λειτουργία και η φύση των οποίων ποικίλλει, από οργανισμούς οικονομικής συνεργασίας και ανάπτυξης μέχρι μηχανισμούς περιφερειακής ασφάλειας. Με βάση αυτά τα στοιχεία, θα κατασκευαστούν τα αντίστοιχα δίκτυα των ετών 2003 και 2023 (βλ. Εικόνες 1 και 2 αντίστοιχα). Ασφαλώς, ένεκα της μεσολαβούσης εικοσαετίας θα υφίστανται διαφοροποιήσεις τόσο στα κράτη όσο και στους ΔΟ που συμπεριλαμβάνονται στα δύο δίκτυα (βλ. Πίνακες 1 και 2).

	2003	2023
1	Ηνωμένες Πολιτείες (USA)	Κίνα
2	Κίνα (CHN)	Ηνωμένες Πολιτείες
3	Ιαπωνία (JPN)	Ινδία
4	Γερμανία (DEU)	Ιαπωνία
5	Ινδία (IND)	Γερμανία
6	Ρωσία (RUS)	Ρωσία
7	Γαλλία (FRA)	Ινδονησία
8	Ηνωμένο Βασίλειο (GBR)	Βραζιλία
9	Ιταλία (ITA)	Γαλλία
10	Βραζιλία (BRA)	Ηνωμένο Βασίλειο
11	Μεξικό (MEX)	Τουρκία
12	Ινδονησία (IDN)	Ιταλία
13	Ισπανία (ESP)	Μεξικό
14	Καναδάς (CAN)	Νότια Κορέα
15	Νότια Κορέα (KOR)	Καναδάς
16	Σαουδική Αραβία (SAU)	Ισπανία
17	Ιράν (IRN)	Σαουδική Αραβία
18	Τουρκία (TUR)	Αίγυπτος (EGY)
19	Αυστραλία (AUS)	Αυστραλία
20	Ολλανδία (NLD)	Ταϊβάν (TWN)

Πίνακας 1: Το σύνολο των κρατών που συμμετέχουν στα δίκτυα για τα έτη 2003 και 2023. Τα κράτη παρουσιάζονται με σειρά κατάταξης επί του ΑΕΠ (ΙΑΔ).³

Εικόνα 1: Η μορφή του δικτύου για το έτος 2003.⁴

Εικόνα 2: Η μορφή του δικτύου για το έτος 2023.

	2003	2023
Asian Cooperation Dialogue (ACD)	CHN IDN, IND, JAP, KOR	+ RUS, +SAU, +TUR
Asian Development Bank (ADB)	AUS CAN, CHN, DEU, ESP, FRA, GBR, IDN, IND, ITA, JAP, KOR, NLD, TUR, USA	+TWN, - NLD
Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)	---	AUS, BRA, CAN, CHN, DEU, EGY, ESP, FRA, GBR, IDN, IND, ITA, KOR, RUS, SAU, TUR
Australia-UK-US (AUKUS)	---	AUS, GBR, USA
Council of Europe (CoE)	DEU, ESP, FRA, GBR, ITA, NLD RUS, TUR	-NLD, -RUS
East Asia Summit (EAS) / Association of Southeast Asian Nations Plus Three (ASEAN+3)	CHN, IDN, JAP, KOR (ως ASEAN+3)	+AUS, +IND, +RUS, +USA (ως EAS)
European Union (EU)	DEU, ESP, FRA, GBR, ITA, NLD,	-GBR, -NLD
Group of Seven (G7) / Group of Eight (G8)	CAN, DEU, FRA, ITA, JAP, RUS UK, USA (ως G8)	-RUS (ως G7)
North Atlantic Treaty Organization (NATO)	CAN DEU, ESP, GBR, ITA, NLD, TUR, USA,	-NLD
Non-Aligned Movement (NAM)	IDN, IND, IRN, SAU	+EGY, -IRN
New Development Bank (NDB)	---	BRA, CHN, EGY, IND, RUS
Organization of American States (OAS)	BRA, CAN, MEX, USA	ομοίως
Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)	CAN, DEU, ESP, FRA, GBR, ITA, NLD RUS, TUR, USA,	-NLD
Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)	AUS, CAN, DEU, FRA, GBR, ITA, JAP, NLD SPA, TUR, USA,	-NLD
Quadrilateral Security Dialogue (QSD/Quad)	---	AUS, IND, JAP, USA
Shanghai Cooperation Organization (SCO)	CHN, RUS	CHN, IND, RUS
Security Council of the United Nations (SC)	CHN, FRA, GBR, RUS, USA (μόνιμα μέλη)	ομοίως
World Trade Organization (WTO)	όλοι εκτός IRN, RUS, SAU	όλοι

Πίνακας 2: Οι πολυμερείς θεσμοί που συμπεριλαμβάνονται στην μοντελοποίηση και τα μέλη τους τα έτη 2003 και 2023. Όπου υπάρχει προσθήκη μέλους ή συμπερίληψη στο δίκτυο του έτους 2023 αναγράφεται το

πρόσημο "+". Όπου υπάρχει αποχώρηση μέλους ή μη συμμετοχή στο δίκτυο του έτους 2023 αναγράφεται το πρόσημο "-".

	2003					2023				
	DEG	EIG	BET	CLO	SPI	DEG	EIG	BET	CLO	SPI
AUS	0.519	0.5	0	0.75	0.442 (13)	0.764	0.729	0	0.895	0.597 (10) [+35,07%]
BRA	0.247	0.218	0	0.487	0.238 (16)	0.449	0.407	0.921	0.608	0.366 (16) [+53,78%]
CAN	0.857	0.836	0.388	0.93	0.753 (4)	0.899	0.883	1	0.964	0.937 (1) [+24,44%]
CHN	0.558	0.475	0.604	0.794	0.608 (9)	0.798	0.722	0.105	0.93	0.639 (9) [+5,08%]
EGY	-	-	-	-	-	0.438	0.396	0	0.612	0.362 (17)
FRA	0.935	0.922	0.415	0.974	0.812 (3)	1	1	0	0.967	0.742 (5) [-8,62%]
DEU	0.974	0.975	0.044	0.941	0.734 (5)	0.955	0.96	0	0.935	0.713 (7) [-2,95%]
IND	0.481	0.397	0.266	0.721	0.466 (12)	0.82	0.725	0.987	0.947	0.87 (2) [+86,69%]
IDN	0.506	0.412	0.506	0.723	0.537 (11)	0.719	0.65	0.039	0.855	0.57 (12) [+6,145%]
IRN	0.039	0.014	0	0.288	0.083 (18)	-	-	-	-	-
ITA	0.974	0.975	0.044	0.941	0.734 (5)	0.955	0.96	0	0.935	0.713 (7) [-2,95%]
JPN	0.649	0.593	0.275	0.907	0.606 (10)	0.719	0.692	0.053	0.89	0.589 (11) [-2,89%]
MEX	0.247	0.218	0	0.487	0.238 (16)	0.236	0.218	0	0.414	0.217 (18) [-8,82%]
NLD	0.87	0.886	0	0.897	0.663 (7)	-	-	-	-	-
RUS	0.338	0.377	0	0.652	0.342 (15)	0.697	0.657	0	0.842	0.549 (13) [+60,52%]
SAU	0.052	0.021	0	0.305	0.095 (17)	0.483	0.437	0	0.625	0.386 (15) [+306,32%]
KOR	0.468	0.404	0	0.695	0.392 (14)	0.685	0.63	0	0.821	0.534 (14) [+26,59%]
ESP	0.883	0.897	0	0.907	0.67 (6)	0.888	0.892	0	0.905	0.671 (8) [-0.015%]
TWN	-	-	-	-	-	0.157	0.161	0	0.284	0.15 (19)
TUR	0.818	0.818	0	0.907	0.636 (8)	0.933	0.912	0.447	1	0.823 (4) [+29,4%]
GBR	1	1	0.349	0.981	0.836 (2)	0.989	0.985	0	0.973	0.737 (6) [-11,84%]
USA	0.922	0.89	1	1	0.953 (1)	0.91	0.895	0.658	0.989	0.863 (3) [-9,44%]

Πίνακας 3: Επιδόσεις κρατών με βάση το δείκτη ΔΔΙ. Η κατάταξη των κρατών με βάση τις επιδόσεις τους αναγράφεται μέσα σε παρένθεση στη στήλη με τις συνολικές επιδόσεις. Για το έτος 2023 μέσα σε αγκύλες αναγράφεται η

ποσοστιαία απόκλιση του ΔΔΙ σε σχέση με το έτος 2003 (για όσα κράτη εμφανίζονται και στα δύο δίκτυα).

Στο πλαίσιο της ΑΚΔ χρησιμοποιούνται στατιστικοί δείκτες που αποτυπώνουν τα άμεσα και έμμεσα δομικά κέρδη που απορρέουν από τη συμμετοχή ενός δρώντα σε κοινωνικά δίκτυα (Freeman, 1978; Wasserman and Faust, 1994, κεφ. 5) και κατ' επέκταση συναπαρτίζουν τη δικτυακή ισχύ. Οι χρησιμοποιούμενοι εδώ δείκτες αντιστοιχούν στις εξής δομικές δυνατότητες:

- Πρώτον, όσο μεγαλύτερο το βάρος κάθε σύνδεσης μεταξύ δύο δρώντων, ήτοι ο αριθμός των ΠΘ στους οποίους το ζεύγος συμμετέχει από κοινού, τόσο περισσότερες οι δυνατότητες άμεσης διακρατικής επιρροής εντός διαδικασιών πολυμερούς διαπραγμάτευσης, όπως αυτές παρουσιάστηκαν στην ενότητα 3. Ισχυρή σύνδεση υποδηλώνει ότι έκαστο κράτος δύναται να επιδράσει επί του άλλου σε μεγάλο αριθμό ΠΘ. Υψηλό πλήθος ισχυρών συνδέσεων για ένα κράτος συνεπάγεται υψηλές δυνατότητες επίδρασης σε μεγάλο αριθμό δρώντων, υποδεικνύοντας υψηλή βαθμική κεντρικότητα (*degree centrality*).
- Δεύτερον, δομική ισχύς απορρέει εμμέσως και από τα δομικά πλεονεκτήματα γειτονικών κόμβων. Όταν ένας δρώντας συνδέεται με ιδιαίτερα κεντρικούς κόμβους, δύναται είτε να επωφεληθεί από την επιρροή που οι ίδιοι ασκούν προς έτερους δρώντες είτε να επιδράσει έμμεσα προς τη συμπεριφορά και τις προτιμήσεις των δρώντων δια των κεντρικών κόμβων. Η απόκτηση *status* συνδέεται με τη διατήρηση φιλικών σχέσεων προς κράτη που ήδη διαθέτουν έτι μεγαλύτερο *status* (Mukherjee, 2022, σσ. 55–56). Η παραπάνω δυνατότητα ποσοτικοποιείται μέσα από έναν στατιστικό δείκτη ιδιοκεντρικότητας (*eigenvector centrality*).
- Τρίτον, εξαιρετικά ωφέλιμος δομικός πόρος είναι και η δυνατότητα διαμεσολάβησης μεταξύ κρατών. Ο έλεγχος επί των διαθέσιμων επικοινωνιακών καναλιών μεταξύ μη άμεσα επικοινωνούντων δρώντων ποσοτικοποιείται μέσα από έναν δείκτη ενδιαμεσότητας (*betweenness centrality*).

- Τέταρτον, η δυνατότητα έμμεσης πρόσβασης προς δρώντες με τους οποίους δεν υπάρχει ισχυρή άμεση αλληλεπίδραση εκφράζεται μέσα από έναν στατιστικό δείκτη εγγύτητας (*closeness centrality*).

Στον Πίνακα 3 απεικονίζονται τα δεδομένα των επιδόσεων δομικής ισχύος δικτυακού τύπου ή δικτυακής ισχύος για τα κράτη που συμπεριλήφθηκαν στην ανάλυσή, τα οποία προήλθαν από την κατασκευή των προαναφερόμενων δικτύων διακρατικής αλληλεπίδρασης και την αξιοποίηση των στατιστικών δεικτών κεντρικότητας. Οι επιδόσεις σε κάθε δείκτη κεντρικότητας, ήτοι βαθμική κεντρικότητα (DEG), ιδιοκεντρικότητα (EIG), ενδιαμεσότητα (BET) και εγγύτητα (CLO), παρουσιάζονται κανονικοποιημένες ως προς τη μέγιστη παρατηρούμενη απόδοση. Για κάθε κράτος υπολογίστηκε ο αντίστοιχος Δείκτης Δομικής Ισχύος (ΔΔΙ) (*Structural Power Index – SPI*) ο οποίος ορίζεται ως ο μέσος όρος των κανονικοποιημένων επιδόσεων για κάθε επιμέρους δείκτη, δηλαδή:

$$\Delta\Delta\iota = \frac{1}{4} (DEG + EIG + BET + CLO)$$

Ο ΔΔΙ ποσοτικοποιεί τη δικτυακή ισχύ του κάθε κράτους ενσωματώνοντας τη συμβολή μιας πληθώρας δομικών πλεονεκτημάτων (άμεση πρόσβαση, πρόσβαση προς επιδραστικούς εταίρους, διαμεσολάβηση, έμμεση πρόσβαση) τα οποία αποτυπώνουν οι ανάλογοι δείκτες κεντρικότητας.

Τα δεδομένα του Πίνακα 3 επιτρέπουν μια σειρά παρατηρήσεων:

- Πρώτον, το έτος 2003 τα κράτη με τις πέντε πρώτες καλύτερες επιδόσεις ήταν (με φθίνουσα σειρά) οι ΗΠΑ, το ΗΒ, η Γαλλία, ο Καναδάς, και η Ιταλία μαζί με τη Γερμανία. Όλες τους είναι επιφανείς χώρες της Δύσης. Αντιθέτως, το 2023, την πρωτιά κατέχουν ο Καναδάς, η Ινδία, οι ΗΠΑ, η Τουρκία και η Γαλλία. Δύο εξ αυτών είναι κράτη της Ασίας. Λαμβάνοντας υπόψη την ποσοστιαία μεταβολή της δομικής ισχύος για τα κράτη που συμμετέχουν σε αμφότερα τα δίκτυα, σαφώς παρατηρείται κάμψη της δομικής ισχύος για τα δυτικά κράτη και άνοδος για τα περισσότερα ασιατικά κράτη χάρη στην πύκνωση των μεταξύ τους συνδέσεων μέσα από την ίδρυση νέων συνεργατικών μηχανισμών. Μεταξύ αυτών

συμπεριλαμβάνονται επίδοξες περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Κίνα, η Ρωσία, η Ινδία και η Τουρκία.

- Δεύτερον, αν και οι ΗΠΑ παραμένουν σήμερα η ισχυρότερη χώρα της υφηλίου με όρους συμβατικής ισχύος (Brooks and Wohlforth, 2023), φαίνεται ότι η σχετική κάμψη της υπερδύναμης δεν περνάει το ίδιο απαρατήρητη όταν κανείς μιλάει με όρους δομικής ισχύος. Η ηγεμονική παντοδυναμία τους εν έτει 2003 φαίνεται ότι διέθετε μια πολύ ισχυρή, αν και αρκετά υποτιμημένη, δομική πτυχή η οποία φαίνεται ότι έχει φθίνει σχετικά λόγω της ανάδυσης νέων σχηματισμών στους οποίους πρωταγωνιστούν μη δυτικά κράτη.
- Τρίτον, όσον αφορά τους μεγαλύτερους ανταγωνιστές των ΗΠΑ, ήτοι την Κίνα και τη Ρωσία, φαίνεται ότι δεν έχουν κατορθώσει να προβούν σε αύξηση της δομικής ισχύος τους αναλογικά με το αυξανόμενο πολιτικοοικονομικό βάρος τους. Πάντως, οι επιδόσεις της Ρωσίας είναι μάλλον περισσότερο ικανοποιητικές δεδομένης της σημαντικής ποσοστιαίας αύξησης τους (+60,52%), παρά την αποπομπή της Ρωσίας από ορισμένους σημαντικούς ΠΘ όπως ο G8 (νυν G7) στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα. Η έλλειψη ικανοποιητικών επιδόσεων οφείλεται στο ότι ενώ οι συγκεκριμένες χώρες αύξησαν τις συνδέσεις τους προς χώρες της Ασίας δεν κατόρθωσαν να κάνουν το ίδιο και προς χώρες της Δύσης.
- Τέταρτον, μεγάλοι κερδισμένοι φαίνεται να αναδεικνύονται περιφερειακές δυνάμεις χαμηλότερου βεληνεκούς όπως η Τουρκία, η Ινδία αλλά και ο Καναδάς. Οι λανθάνουσες δυνατότητες πολυμερούς άσκησης επιρροής αυτών των κρατών δεν θα πρέπει να διαφύγουν της προσοχής, ιδίως όσον αφορά την πρώτη εξ αυτών. Αυτές οφείλονται στο ότι τα κράτη αυτά κατόρθωσαν να πετύχουν ταυτόχρονη πρόσβαση τόσο σε δυτικούς όσο και σε μη δυτικοκεντρικούς σχηματισμούς, μεταξύ άλλων και σε ολιγομερείς όπως ο συνεταιρισμός περιφερειακής ασφάλειας *Quad*. Αυτό συνέβαλε στην αύξηση των σχετικών δεικτών εγγύτητας και ενδιαμεσότητας.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από την άνωθεν στατιστική ανάλυσή είναι ότι η αναδιαμόρφωση του διεθνούς συστήματος υποκρύπτει λανθάνουσες διεργασίες δικτυακής φύσης που δεν λαμβάνονται υπόψη από επικεντρωμένες στις υλικές δυνατότητες εκτιμήσεις περί αναδυόμενης

συστημικής διπολικότητας (Lind, 2024) ή πολυπολικότητας (Litsas, 2015, σ. 115; Mearsheimer, 2019). Σε αντίθεση με αυτές, εκ της ανάλυσής μου συνάγεται ότι η άνοδος της Κίνας και της Ρωσίας δεν έχει υποστασιοποιηθεί σε σημαντικό βαθμό στο επίπεδο της δικτυακής ισχύος παρά την ταυτόχρονη μεγέθυνση των υλικών δυνατοτήτων τους. Τούτο περιορίζει τις δυνατότητες των συγκεκριμένων ανερχόμενων μεγάλων δυνάμεων να προωθήσουν επιθυμητές πολιτικές και στόχους προς πολλαπλούς δρώντες στα πλαίσια της πολυμερούς διαπραγμάτευσης και ακολούθως να συμμετάσχουν σε διαδικασίες διαμόρφωσης κανόνων, νορμών και αντιλήψεων.

Το ίδιο, ωστόσο, δεν ισχύει για την περίπτωση έτερων μη δυτικών δυνάμεων, όπως η Τουρκία. Τα κράτη αυτά αδυνατούν να αναδιαμορφώσουν θεμελιωδώς το διεθνές σύστημα σε επίπεδο θεσμών και ηγεμονικών ιδεών, κυρίως λόγω του χαμηλού διεθνοπολιτικού τους εκτοπίσματος. Εντούτοις, οι σημαντικές δομικές δυνατότητές τους ήδη επιφέρουν επωφελή για αυτά αποτελέσματα, όπως άλλωστε υποδεικνύει το παράδειγμα που παρατέθηκε στην αρχή του άρθρου. Οι ικανότητες της Τουρκίας και έτερων κρατών να αποκομίζουν διπλωματικά κέρδη συναφή με το άμεσο στρατηγικό τους περιβάλλον είναι ένα ποιοτικά αλλά και ποσοτικά αποτυπωμένο εμπειρικό εύρημα με σημαντικό επιστημονικό αλλά και εγχώριο πολιτικό ενδιαφέρον.

Συνολικά, η άνωθεν ανάλυση υποδεικνύει ότι η μεγέθυνση του διεθνοπολιτικού εκτοπίσματος δεν περιορίζεται στην αύξηση των εκμεταλλεύσιμων υλικών πόρων. Η διεύρυνση και ενίσχυση των δομικών δυνατοτήτων είναι εξίσου σημαντική προκειμένου να υποστασιοποιηθεί η επίδραση των δρώντων επί της διεθνοπολιτικής πραγματικότητας. Η ανάλυση μου συνέδεσε τις μεταβολές στη θεσμική οργάνωση του διεθνούς συστήματος με τις απορρέουσες και μετρήσιμες για τα κράτη δυνατότητες.

5. Επίλογος

Στο παρόν άρθρο υιοθέτησα μια κοινωνική προσέγγιση για τη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων εστιάζοντας στην δικτυωμένη διακρατική αλληλεπίδραση εντός ΠΘ. Μέσα από την ανάπτυξη της έννοιας της δομικής ισχύος δικτυακού τύπου και τη χρήση εργαλείων προερχόμενων από την ΑΚΔ κατέδειξα τα εξής:

Πρώτον, την χρησιμότητα των διακρατικών επαφών εντός ΠΘ για την προώθηση διεθνοπολιτικών στόχων μέσα από την αποκόμιση άμεσων σχεσιακών πόρων (ενότητα 3). Δεύτερον και ευρύτερο, το σπουδαίο ρόλο της συμμετοχής των κρατών στο δίκτυο ΠΘ για την απόκτηση άμεσων σχεσιακών και έμμεσων δομικών πόρων (ενότητες 3, 5).

Η ποιοτική και ποσοτική ανάλυση που πραγματοποιήσα στις προηγούμενες ενότητες στηρίζει τον κεντρικό ισχυρισμό του άρθρου ότι για τον προσδιορισμό της ισχύος των κρατών η συμπερίληψη των υλικών δυνατοτήτων πρέπει να συνοδεύεται και από την εκτίμηση των δυνατοτήτων που απορρέουν από το δίκτυο διακρατικής αλληλεπίδρασης εντός ΠΘ. Σημαντικές δυνατότητες δικτυακής ισχύος είναι συχνά απαραίτητες προκειμένου να ενεργοποιηθούν οι υπόλοιπες μορφές ισχύος και να επιτύχουν τα κράτη τις πολιτικές στοχεύσεις που θέτουν (ενότητα 4). Η κατοχή κοινωνικών πόρων διευκολύνει εκάστοτε δρώντα να επιδράσει επί της διεθνοπολιτικής πραγματικότητας ενώ αυτοί άλλων κρατών τον περιορίζουν (ενότητα 2). Το δίκτυο διακρατικών σχέσεων αποτελεί το δομικό υπόβαθρο επί του οποίου εκτυλίσσονται τα μη ντετερμινιστικά προκαθορισμένα από εγγενείς ή εξωγενείς παράγοντες πολιτικά τεκταινόμενα.

Ολοκληρώνοντας, σημειώνω ότι η ανάλυση που υλοποίησα δεν είναι εξαντλητική. Σαφώς, υφίστανται και έτερα δίκτυα διακρατικής αλληλεπίδρασης νοούμενα, για παράδειγμα, στο επίπεδο των εμπορικών ή των διπλωματικών επαφών. Ωστόσο, η εικόνα που προσφέρει το δίκτυο ΠΘ είναι χαρακτηριστική. Ο συνυπολογισμός της δικτυακής ισχύος είναι πολύτιμος για την εξαγωγή συμπερασμάτων περί διεθνούς πολιτικής και για την ανάδειξη των λανθανουσών δυνατοτήτων τόσο των μεγάλων δυνάμεων του διεθνούς συστήματος όσο και κρατών μεσαίου ή μικρού βεληνεκού (Panke, 2012; Pedi and Wivel, 2023). Βάσει αυτού, είναι πιθανώς εφικτή η οικοδόμηση μιας ευρύτερης συστημικής διεθνοπολιτικής σύλληψης, με στόχο τον επιτυχή οντολογικό συγκερασμό των δρώντων, της κοινωνικής δομής και των διαδικασιών αλληλεπίδρασής τους.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τον Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας κ. Γεώργιο Μ. Σπυρόπουλο για τη βοήθειά του μέσω των ιδιαίτερα διαφωτιστικών και εποικοδομητικών επισημάνσεών του.

Υποσημειώσεις

¹ Οι σημαντικές κοινωνικές δυνατότητες της Τουρκίας που υποδεικνύονται από το περιστατικό αναδεικνύονται και ποσοτικά στην ενότητα 5 του παρόντος άρθρου. Για περισσότερες πληροφορίες, παραπέμπω στους ακόλουθους ηλεκτρονικούς συνδέσμους: <https://www.reuters.com/world/us-says-move-forward-with-transfer-f-16-jets-turkey-2023-07-11/> και https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_217147.htm

² Επί παραδείγματι, η Κίνα το 2019 συνασπίστηκε με άλλους δρώντες ενάντια σε πρόταση των ΗΠΑ περί αναθεώρησης της δυνατότητας μελών του ΠΟΕ να αυτοχαρακτηρίζονται «αναπτυσσόμενα κράτη» και να λαμβάνουν συναφείς διευκολύνσεις. Το σχετικό έγγραφο βρίσκεται στον ακόλουθο ηλεκτρονικό σύνδεσμο: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=251955&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True.

³ Τα δεδομένα προέρχονται από την ιστοσελίδα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Απρίλιος 2023) και μπορούν να ανακτηθούν από τον ακόλουθο ηλεκτρονικό σύνδεσμο: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April>.

⁴ Οι ακμές χρωματίζονται κατάλληλα ανάλογα με την έντασή των διακρατικών σχέσεων που απεικονίζουν. Κατά αύξουσα σειρά έντασης χρησιμοποιούνται τα χρώματα μαύρο, μπλε, πράσινο και κόκκινο. Η σχεδίαση των δικτύων και οι σχετικοί υπολογισμοί πραγματοποιήθηκαν με χρήση της βιβλιοθήκης *igraph* της προγραμματιστικής γλώσσας R.

Βιβλιογραφία

- Abbott, K.W. and Snidal, D. (1998) 'Why states act through formal international organizations', *The Journal of Conflict Resolution*, 42(1), pp. 3–32.
- Axelrod, R. (ed.) (1976) *Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Baldwin, D.A. (2016) *Power and International Relations: A Conceptual Approach*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Barnes, J.A. (1954) 'Class and committees in a Norwegian Island parish', *Human Relations*, 7, pp. 39–58.
- Beckley, M. (2018) 'The power of nations: Measuring what matters', *International Security*, 43(2), pp. 7–44.
- Binder, M. and Heupel, M. (2021) 'The politics of legitimation in international organizations', *Journal of Global Security Studies*, 6(3), pp. 1–18.
- Bousquet, A. and Curtis, S. (2011) 'Beyond models and metaphors: complexity theory, systems thinking and international relations', *Cambridge Review of International Affairs*, 24(1), pp. 43–62.
- Brams, S.J. (1966) 'Transaction flows in the international system', *The American Political Science Review*, 60(4), pp. 880–898.
- Brooks, S.G. and Wohlforth, W.C. (2023) 'The myth of multipolarity', *Foreign Affairs*, 18 April. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/china-multipolarity-myth> (Accessed: 26 November 2024).
- Brummer, C. (2014) *Minilateralism: How Trade Alliances, Soft Law and Financial Engineering are Redefining Economic Statecraft*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cao, X. (2012) 'Global networks and domestic policy convergence: A network explanation of policy changes', *World Politics*, 64(3), pp. 375–425.
- Cha, V.D. (2009) 'Powerplay: Origins of the U.S. alliance system in Asia', *International Security*, 34(3), pp. 158–196.
- Checkel, J.T. (2005) 'International institutions and socialization in Europe: Introduction and framework', *International Organization*, 59(4), pp. 801–826.
- Clavel, J.-D. (1991) *De la Négociation Diplomatique Multilatérale*. Brussels: Éditions Bruylant.
- Corbetta, R. (2013) 'Cooperative and antagonistic networks: Multidimensional affinity and intervention in ongoing conflicts, 1946–2001', *International Studies Quarterly*, 57(2), pp. 370–384.
- Cox, R.W. (1983) 'Gramsci, hegemony and International Relations: An essay in method', *Millennium*, 12(2), pp. 162–175.
- Cranmer, S.J. and Desmarais, B.A. (2016) 'A critique of dyadic design', *International Studies Quarterly*, 60(2), pp. 355–362.
- Cranmer, S.J., Desmarais, B.A. and Campbell, B.W. (2020) 'The contagion of democracy through international networks', *Social Networks*, 61, pp. 87–98.
- Cranmer, S.J., Menninga, E.J. and Mucha, P.J. (2015) 'Kantian fractionalization predicts the conflict propensity of the international system', *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(38), pp. 11812–11816.
- Dorussen, H. and Ward, H. (2008) 'Intergovernmental organizations and the Kantian Peace: A network perspective', *The Journal of Conflict Resolution*, 52(2), pp. 189–212.
- Duque, M.G. (2018) 'Recognizing international status: A relational approach', *International Studies Quarterly*, 62(3), pp. 577–592.
- Finnemore, M. and Sikkink, K. (1998) 'International norm dynamics and political change', *International Organization*, 52(4), pp. 887–917.
- Flockhart, T. (2016) 'The coming multi-order world', *Contemporary Security Policy*, 37(1), pp. 3–30.

- Freeman, L.C. (1978) 'Centrality in social networks: Conceptual clarification', *Social Networks*, 1(3), pp. 215–239.
- Giddens, A. (1984) *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Gilpin, R. (1981) *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Granovetter, M.S. (1973) 'The strength of weak ties', *American Journal of Sociology*, 78(6), pp. 1360–1380.
- Guzzini, S. (1993) 'Structural power: The limits of neorealist power analysis', *International Organization*, 47(3), pp. 443–478.
- Guzzini, S. (2011) 'Relational power', in K. Dowding (ed.) *Encyclopedia of power*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, pp. 563–566.
- Gwynn, M.A. (2019) 'Structural power and international regimes', *Journal of Political Power*, 12(2), pp. 200–223.
- Hafner-Burton, E.M., Kahler, M. and Montgomery, A.H. (2009) 'Network analysis for International Relations', *International Organization*, 63(3), pp. 559–592.
- Hafner-Burton, E.M. and Montgomery, A.H. (2006) 'Power positions: International organizations, social networks, and conflict', *The Journal of Conflict Resolution*, 50(1), pp. 3–27.
- Hafner-Burton, E.M., von Stein, J. and Gartzke, E. (2008) 'International organizations count', *The Journal of Conflict Resolution*, 52(2), pp. 175–188.
- Hafner-Burton, E.M. and Montgomery, A.H. (2010) 'Centrality in politics: How networks confer power', in *Political Networks Conference Proceedings*. Southern Illinois University, p. Article 9.
- Heider, F. (1946) 'Attitudes and cognitive organization', *The Journal of Psychology*, 21(1), pp. 107–112.
- Hoff, P.D. and Ward, M.D. (2004) 'Modeling dependencies in International Relations networks', *Political Analysis*, 12(2), pp. 160–175.
- Johnston, A.I. (2001) 'Treating international institutions as social environments', *International Studies Quarterly*, 45(4), pp. 487–515.
- Kahler, M. (1995) *International Institutions and the Political Economy of Integration*. Washington: Brookings Institution.
- Keohane, R.O. (1984) *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Keohane, R.O. and Nye Jr., J.S. (2012) *Power and Interdependence*. 4th ed. Boston, MA: Longman.
- Kim, J.H. and Barnett, G.A. (2007) 'A structural analysis of international conflict: From a communication perspective', *International Interactions*, 33(2), pp. 135–165.
- Kinne, B.J. (2012) 'Multilateral trade and militarized conflict: Centrality, openness, and asymmetry in the global trade network', *The Journal of Politics*, 74(1), pp. 308–322.
- Knoke, D. (1990) *Political Networks: The Structural Perspective, Structural Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koremenos, B., Lipson, C. and Snidal, D. (2001) 'The rational design of international institutions', *International Organization*, 55(4), pp. 761–799.

- Krasner, S.D. (1982) 'Structural causes and regime consequences: Regimes as intervening variables', *International Organization*, 36(2), pp. 185–205.
- Lind, J. (2024) 'Back to bipolarity: How China's rise transformed the balance of power', *International Security*, 49(2), pp. 7–55.
- Litsas, S.N. (2015) 'War, peace, and stability in the era of multipolarity: What lies at the end of the systemic rainbow?', in S.N. Litsas and A. Tziampiris (eds) *The Eastern Mediterranean in Transition*. London: Routledge, pp. 1–20.
- Manulak, M.W. (2019) 'Why and how to succeed at network diplomacy', *The Washington Quarterly*, 42(1), pp. 171–181.
- Maoz, Z. et al. (2006) 'Structural equivalence and international conflict: A social networks analysis', *The Journal of Conflict Resolution*, 50(5), pp. 664–689.
- Maoz, Z. (2010) *Networks of Nations: The Evolution, Structure, and Impact of International Networks, 1816–2001*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maoz, Z. (2012) 'Preferential attachment, homophily, and the structure of international networks, 1816–2003', *Conflict Management and Peace Science*, 29(3), pp. 341–369.
- Martin, L.L. (1992) 'Interests, power, and multilateralism', *International Organization*, 46(4), pp. 765–792.
- Mearsheimer, J.J. (1994) 'The false promise of international institutions', *International Security*, 19(3), pp. 5–49.
- Mearsheimer, J.J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*. New York, NY: W.W. Norton & Company.
- Mearsheimer, J.J. (2019) 'Bound to fail: The rise and fall of the liberal international order', *International Security*, 43(4), pp. 7–50..
- Mearsheimer, J.J. and Walt, S.M. (2013) 'Leaving theory behind: Why simplistic hypothesis testing is bad for International Relations', *European Journal of International Relations*, 19(3), pp. 427–457.
- Mikelis, K. (2022) 'Capitalist competition and the liberal international order', *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, pp. 114–132.
- Mitchell, J.C. (ed.) (1969) *Social Networks in Urban Situations: Analyses of Personal Relationships in Central African Towns*. Manchester: Manchester University Press.
- Moreno, J.L. (1934) *Who Shall Survive?: A New approach to the Problem of Human Interrelations*. Washington: Nervous and Mental Disease Publishing Co.
- Mukherjee, R. (2022) *Ascending Order: Rising Powers and the Politics of Status in International Institutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nemeth, R.J. and Smith, D.A. (1985) 'International trade and world-system structure: A multiple network analysis', *Review (Fernand Braudel Center)*, 8(4), pp. 517–560.
- Nye, J.S. (2005) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York, NY: PublicAffairs Books.
- Orsini, A. et al. (2020) 'Forum: Complex systems and international governance', *International Studies Review*, 22(4), pp. 1008–1038.
- Panda, J. and Ohn, D. (2024) 'Minilateralism and the new Indo-Pacific order: Theoretical ambitions and empirical realities', *Australian Journal of International Affairs*, pp. 1–15.

- Panke, D. (2012) 'Small states in multilateral negotiations. What have we learned?', *Cambridge Review of International Affairs*, 25(3), pp. 387–398.
- Panke, D. and Henneberg, I. (2017) 'International organizations and foreign policy', in C.G. Thies (ed.) *The Oxford Encyclopedia of Foreign Policy Analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Parsons, T. (1949) *The Structure of Social Action*. New York, NY: The Free Press.
- Pedi, R. and Wivel, A. (2023) 'The power (politics) of the weak revisited: Realism and the study of small-state foreign policy', in T. Kolnberger and H. Koff (eds) *Agency, Security and Governance of Small States*. London: Routledge, pp. 13–28.
- Pevehouse, J. and Russett, B. (2006) 'Democratic international governmental organizations promote peace', *International Organization*, 60(4), pp. 969–1000.
- Plantey, A. (2007) *International Negotiation in the Twenty-First Century*. London: Routledge-Cavendish.
- Schneider, C.J. (2011) 'Weak states and institutionalized bargaining power in international organizations', *International Studies Quarterly*, 55(2), pp. 331–355.
- Smith, J.M. et al. (2014) 'Power in politically charged networks', *Social Networks*, 36, pp. 162–176.
- Snidal, D. et al. (2024) 'The power of the “weak” and international organizations', *The Review of International Organizations*, 19(3), pp. 385–409.
- Sommerer, T. and Tallberg, J. (2019) 'Diffusion across international organizations: Connectivity and convergence', *International Organization*, 73(2), pp. 399–433.
- Strange, S. (1987) 'The persistent myth of lost hegemony', *International Organization*, 41(4), pp. 551–574.
- Walters, R.S. (1971) 'International organizations and political communication: The use of UNCTAD by less developed countries', *International Organization*, 25(4), pp. 818–835.
- Waltz, K.N. (1979) *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill.
- Ward, M.D., Siverson, R.M. and Cao, X. (2007) 'Disputes, democracies, and dependencies: A reexamination of the Kantian peace', *American Journal of Political Science*, 51(3), pp. 583–601.
- Ward, M.D., Stovel, K. and Sacks, A. (2011) 'Network analysis and political science', *Annual Review of Political Science*, 14(1), pp. 245–264.
- Warren, T.C. (2016) 'Modeling the coevolution of international and domestic institutions: Alliances, democracy, and the complex path to peace', *Journal of Peace Research*, 53(3), pp. 424–441.
- Wasserman, S. and Faust, K. (1994) *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wendt, A.E. (1987) 'The agent-structure problem in International Relations theory', *International Organization*, 41(3), pp. 335–370.
- Wendt, A.E. (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Winecoff, W.K. (2020) "The persistent myth of lost hegemony," revisited: Structural power as a complex network phenomenon', *European Journal of International Relations*, 26(1_suppl), pp. 209–252.
- Κουσκουβέλης, Η. (2004) *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Βάρη: Ποιότητα.

- Σπυρόπουλος, Γ.Μ. (2010) *Διεθνείς Σχέσεις. Ρεαλιστική Προσέγγιση, Θεωρία και Πράξη*. Βάρη: Ποιότητα.
- Σπυρόπουλος, Γ.Μ. (2023) *Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων, Οντολογικοί, Επιστημολογικοί, Μεθοδολογικοί, Κανονιστικοί Στοχασμοί*. Βάρη: Ποιότητα.
- Τσιντσάρης, Δ.Α. (2023) 'Οι δυνατότητες διακρατικής επιρροής μέσα από την αλληλεπίδραση στα πλαίσια διεθνών οργανισμών: Μοντελοποίηση με αξιοποίηση της Θεωρίας Δικτύων.', in «*Μαθηματικά και Νοημοσύνη*»: Τα Μαθηματικά ανάμεσα στην Ανθρώπινη και Τεχνητή Νοημοσύνη. 13η Διεθνής Μαθηματική Εβδομάδα, Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία.
- Φακιολάς, Ε.Τ. (1999) 'Ασφάλεια, στρατηγική και διαλεκτικός ρεαλισμός: οντολογικά και επιστημολογικά ζητήματα στη συγκρότηση μιας διαφορετικής προσέγγισης της διεθνούς πολιτικής', *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 100(Γ'), pp. 79–113.